

Mardin Gezi Rehberi

Mardin Gezi Rehberi

Yazar ve editör

Ayşe Üçok

ayse.ucok@gmail.com

Mardin tarihi danışmanı

Mesut Alp

alp_mesut@yahoo.com

Grafik tasarım ve uygulama

Çivi Yaratıcı Fikirler

www.civi.com.tr

Baskı

Seçil Ofset

MAYIS 2015

MARDİN SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM PROJESİ TEKNİK YARDIM HİZMETLERİ

Bu yayın, Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından finanse edilen ve nihai faydalanıcı konumunda olan Mardin Valiliği eşgüdümünde Mardin Büyükşehir Belediyesi ve Artuklu Belediyesinin katılımlarıyla yürütülen Mardin Sürdürülebilir Turizm Projesi Teknik Yardım Hizmetleri kapsamında üretilmiştir. Telif hakları Mardin Valiliği'ne aittir.

Mardin Gezi Rehberi





İçindekiler

İşte Mardin **12**

22 Mardin deyince

Birinci Cadde gezintisi **36**

46 Mardin'in geçmişi

Mardin rotaları **56**



68

Mardin'i gezerken

Mardin Mutfağı

160

174

Alışverişe çıkalım

Kültür mozayığı

192

198

Gerekli Bilgiler

Mardin'e Hoşgeldiniz

mfvsdgjıfşsgnşdfjgnfxlgvfdnbşlfdnlfdng-
siflngvşdlfnfjdfşdjngvşfsgbvkdb vkşdfb-
vgşkfdgbvfkjdbkvbffkdgbvkdjgbkfgbklkfffffd
mfvsdgjıfşsgnşdfjgnfxlgvfdnbşlfdnlfdngsi-
flngvşdlfnfjdfşdjngvşfsgbvkAdb vkşdfb-
vgşkfdgbvfkjdbkvbffkdgbvkdjgbkfgbklkfffffd
mfvsdgjıfşsgnşdfjgnfxlgvfdnbşlfdnlfdng-
siflngvşdlfnfjdfşdjngvşfsgbvkdb vkşdfb-
vgşkfdgbvfkjdbkvbffkdgbvkdjgbkfgbklkfffffd
mfvsdgjıfşsgnşdfjgnfxlgvfdnbşlfdnlfdng-
siflngvşdlfnfjdfşdjngvşfsgbvkdb vkşdfb-
vgşkfdgbvfkjdbkvbffkdgbvkdjgbkfgbklkfffffd
mfvsdgjıfşsgnşdfjgnfxlgvfdnbşlfdnlfdngngvşdlf-
nfjdfşdjngvşfsgbvkdb vkşdfbvgşkfdgbvfkj-
kvbffkdgbvkdjgbkfgbklkfffffd



İşte **Mardin**

Mardin'e dair

14

15

Mardin'in kimlik kartı





İşte Mardin

Türkiye turizminin parlayan yıldızı Mardin, coğrafi konumu, günümüze kadar gelebilen Ortaçağ dokusu ve zengin etnik mozağiyle keşfe değer bir şehirdir. Mardin, büyük çoğunluğu 12.-15. yüzyıllar arasında inşa edilmiş eski eserleri ve dantel gibi işlenmiş taş evleriyle etkileyici bir açık hava müzesi niteliği taşır. Şehir, yükseltisi fazla olmayan Mardin platosunun güneyindeki tepenin, Mardin Ovası'na bakan yamaçlarında kurulmuştur. Denizden yaklaşık 1000-1150 metre yüksekliktedir. Şehrin 100 metre kadar üstünde Mardin Kalesi yer alır. Ovardan bakıldığında gündüzleri bir kartal yuvasına, geceleri ise gerdanlığa benzetilir. Ovaya doğru alçalan fay basamakları üzerinde yoğun ve bitişik şekilde dizilmiş konutlar, eşine kolay kolay rastlanmayacak bir manzara oluştururlar. İçinde yaşamın devam etmesi sayesinde eski yerleşimdeki orijinal yapılar

özgünlüğünü fazla kaybetmemiştir.

Türkiye'nin en karışık etnik yapıya sahip illerinden birisidir. Bu yapıda Türkler, Süryaniler, Araplar, Mahalmiler, Kürtler, Ezidiler, Keldaniler ve Ermeniler bulunur. Her etnik grubun getirdiği kültürel farklılık şehri daha da ilginç kılmaktadır.

Yörede yaygın olarak Türkçe, Kürtçe, Arapça ve Süryanice konuşulur. Mardin ili sınırları içindeki Tur Abdin Bölgesi'nde Hristiyanlık kültür mirasını yansıtan çok sayıda kilise ve manastır bulunmaktadır. Mardin'deki Deyrülzaferan Manastırı 1293'ten 1932'ye kadar dünyada Hristiyanlığı ilk kabul eden toplum olan Süryaniler'in dini merkezi olmuştur. 1108-1408 yılları arasında Artukoğulları'nın başkenti olan Mardin'in içinde bu dönemi yansıtan çok önemli eserler bulunur. Mardin, Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından tescillenmiş aralarında kentsel sit, arkeolojik sit, tarihi ve dini yapıların da bulunduğu 1350'den fazla kültür varlığına sahiptir.

Kimlik Kartı

(İl nüfusu 2013 yılında yapılan sayıma göre) 779.738

Şehir merkezi nüfusu 148.066

Deniz seviyesinden yüksekliği 1083 metre

Yüzölçümü 8891 kilometrekare

İlçe ve köy sayısı 10 ilçe, 567 köy

Komşu iller Batıda Şanlıurfa, kuzeyde Diyarbakır ve Batman, kuzeydoğuda Siirt, doğuda Şırnak, güneyde Suriye

Trafik kodu 47

Telefon kodu 482



- Mardin ilinin yarısı dağlarla kaplıdır. Doğu-batı doğrultusunda uzanan ve Mardin Eşiği denilen dağ kabartısı Diyarbakır Havzası ile Suriye çölü arasında basamaklarla alçalan bir eşik oluşturur. Mardin Eşiği, Diyarbakır Havzası'nı Mezopotamya'ya bağlayan geçittir. Kentin kuzeybatısında Mazi Dağı bulunur.
- İl sınırları içinde çok sayıda akarsu vardır. En önemlileri Çağ Çağ Suyu, Savur Suyu, Buğur Çayı ve Gümüş Çayıdır.
- Mardin'in iklimi ova ve dağ kesimi olarak ikiye ayrılır. Ova kesimi Akdeniz iklimine benzer özellikler taşır: Yazlar çok sıcak, kışlar ılıman ve yağmurludur. Dağ kesiminde ise yazlar ovaya nispeten daha serin, kışlar şiddetli rüzgarlı, bol yağmurlu ve kar yağışlı geçer. Mardin'de güneşli günlerin sayısı çoktur. Yaz öylerinde Basra alçak basınç merkezinin etkisine giren ilde hava sıcaklığı 40-45 dereceye çıkar ancak nem oranı düşük olduğu için bu sıcaklık çok bunalıcı olmaz.
- Mardin ve çevresinin bitki örtüsü genel olarak bozkır özelliği gösterir. Dağlar çoğunlukla çıplaktır, yüksek kesimlerde meşe ağaç toplulukları bulunur. Vadi boylarında yöre halkı tarafından dikilmiş kavak, badem, bittim, ceviz ve sumak ağaçları vardır.
- Mardin'de tepenin batısında kurulan Yenişehir Türkiye'nin diğer şehirlerinden farksız şekilde gelişmektedir. Burada çok katlı konut yapıları, modern mağazalar ve işyerleri yer alır. Şehrin Yenişehir tarafında gelişmesi tarihi eski şehir üzerindeki baskıyı azaltarak özgün yapısını korumasına imkan vermiştir.



- › Bulunduğu şehrin ve bölgenin sosyal ve kültürel ortamına katkı bulunmayı amaçlayan bir sosyal bilimler üniversitesi olan Mardin Artuklu Üniversitesi 2007 yılında kurulmuştur.
- › İlin ekonomisi ağırlıklı olarak tarıma dayalıdır; sanayi, ticaret ve turizm gelişmektedir. Ekilen topraklarda en çok buğday ve arpa olmak üzere tahıl, baklagil, endüstriyel bitkiler, yağlı tohumlar ve yem bitkileri üretimi yapılır.



Mardin deyince

Mardin, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin en merak edilen şehirlerinden biri... Şehrin Ortaçağ kent dokusunu koruyor olması, tarihi yapıları, farklı dil ve dinlere mensup insanların doğal birlikteliği ve bir kısmı hâlâ sürdürülen adet ve gelenekleri bu merakı körükleyen unsurlar... İşte Mardin deyince akla gelenlerden birkaçı...





I Mardin Ovası

Eski Mardin'in bulunduğu tepeden güneye doğru bakıldığında, alabildiğine uzayan Mardin (Mezopotamya) Ovası görülür. Uçsuz bucaksız bir denizi andıran ova, ufuk çizgisinden sonra Suriye topraklarında devam eder. Geceleri koyu karanlığın içinde öbek öbek ışıklar parlar; bunlar köylerle Kızıltepe ilçesinin ışığıdır.



I Tur Abdin

Batıda Mardin, doğuda Cizre, güneyde Nusaybin ve kuzeyde Hasankeyf arasında kalan bölgeye, "Tanrı Hizmetkarları Dağı" anlamına gelen "Tur Abdin" denilir. 4. yüzyılda Hristiyanlaşan ve Ortaçağ'da Süryani Hristiyan ruhaniliğinin merkezi haline gelen Tur Abdin'de inşa edilmiş 100'den fazla kilise ve manastırın bir bölümü bugün faaldir.



I Mardin Evleri

İlk bakışta tepenin yamacında üstüste dizilmiş izlenimi veren evler aslında birbirinin cephesini kapatmayacak biçimde inşa edilmişlerdir. Geleneksel Mardin evleri taştan yapılmıştır; hepsinin cephesi güneye, Mardin Ovası'na bakar. En az iki katlı olan evlerin hem dış cepheleri, hem de iç mekanları dantel gibi süslüdür.



I Taş işçiliği

Geleneksel Mardin evleri civarda bol bulunan kalker taşından yapılmıştır. Bütün yapı elemanlarında ahşap kapı ve pencere dışında hep taş kullanılmıştır. Kentteki taş yapı geleneği Romalılar zamanından beri süregelmektedir. Gerek evlerde, gerekse dini yapılarda çok zarif ve gelişmiş taş işçiliği görülür.



I Abbaralar

Eski Mardin'in labirent benzeri sokakları birbirine yer yer binaların altından geçen abbara adlı geçitlerle bağlanır. Kelime anlamı Arapçada "kapalı yer" olan abbaralar Mardin'in en önemli mimari özelliklerinden biridir. Kentin fiziksel yapısı nedeniyle özel alanın altında ortaya çıkmış bu kamusal alanlar şehir halkını yaz mevsiminde sıcaktan, kış mevsiminde de sert, soğuk rüzgardan ve yağmurdan korurlar.



I Din ve dil çeşitliliği

Mardin'in günümüze kadar gelebilen sosyal ve kültürel birikimi şehre büyük zenginlik katar. Yörede aynı ortamda Türkçe, Kürtçe ve Arapça konuşulduğunu duyabilirsiniz. Süryanice ve Ermenice konuşan bir kesim de vardır. Müslümanlık, Hristiyanlık ve Ezidilik kentin inanç dokusunu oluşturur. Şehirde ezan ve çan sesleri birbirine karışır.



I Ulu Cami

12. yüzyıl Artuklu mimarisinin temel özelliklerini yansıtan cami Mardin'in sembolü haline gelmiştir. Dıştan yivli kubbesi gözcüydür. Anadolu'daki çifte minareli camilerin ilk örneklerindendir. Bugün şehrin hemen her köşesinden görülen silindirik gövdeli, süslü minaresi, yıkılmış olan çifte minarenin yerine 19. yüzyılda yapılmıştır.



I Kasımiye Medresesi

Yapımına Artuklular tarafından başlanıp 15. yüzyılda Akkoyunlular tarafından tamamlanan medrese Mardin'deki eğitim amaçlı yapıların en büyüklerindendir. Sultan Kasım'ın adıyla anılır. Avlu etrafında düzenlenmiş iki katlı mekanlardan oluşan bir açık medrese tipidir.



I Deyrulzaferan Manastırı

Yukarı Mezopotamya'nın tanınmış tarihi eserlerinden ve Süryani Kadim Ortodoks Cemaati'nin en önemli merkezlerinden biridir. Şemsiler'e ait bir güneş tapınağının üzerine kurulmuştur. Manastır 1932'ye kadar 639 yıl boyunca patriklik merkezi olmuştur. Mardin'e 5 km mesafedeki manastır bugün de faaldir.



I Mor Gabriel Manastırı

Hristiyan dünyasının günümüzde de kullanılan en eski manastırlarından biridir. Yapım tarihi 397'dir. İçindeki Ana Kilise Bizans İmparatoru Anastasius'un gönderdiği bağışlarla inşa edilmiştir. Süryani Kadim Ortodoks Cemaati'ne ait olan ve Midyat'ın 22 km doğusunda yer alan Mor Gabriel Manastırı, 16 asırdır manastır geleneğini yaşatabilen ender ibadethanelerdendir.



I Dara Harabeleri

Dara, Doğu Roma İmparatorluğu'nun doğu sınırını Sasaniler'e karşı korumak amacıyla bir garnizon şehri olarak kurulmuştur. Yukarı Mezopotamya'nın önemli yerleşim yerlerinden biri olmuştur. Ortaçağ'ın başlarında önemini yitirmiştir.



I Telkari

Mardin ve Mıdyat'ın en bilinen el sanatlarından biridir. Süryani ustaların tel haline getirilmiş gümüş ve altından yaptıkları ziynet eşyaları arasında kolye, küpe, kemer işlemesi, gerdanlık ve yüzükler yer alır. Unutulmaya yüz tutan bu el sanatı son yıllarda yeniden canlanmaya başlamıştır.

Birinci Cadde Gezintisi

Mardin'in Eski Şehir denilen tarihi bölümü ziyaretçiyi bir zaman tüneline yolculuğa çıkartır.



I Birinci Caddesi Gezintisi

Mardin bir tepenin yamaçlarına kurulmuştur. Nüfus arttığında şehir batıya doğru genişlemiş ve Yenişehir meydana gelmiştir. Mardinliler kendi aralarında konuşurken Eski Şehir için "yukarı", Yenişehir içinse "aşağı" derler. Eski Şehir, görülmeye değer dini yapıları, geleneksel taş evleri, labirent misali daracık sokakları, müzeleri ve çarşılarıyla keşfedilmeyi bekleyen bir hazinedir. Eski şehri batı-doğu yönünde boydan boya bir yol keser; bu yolun adı Birinci Caddesi'dir. Bu caddesi I. Dünya Savaşı sırasında Almanlar tarafından açılmıştır. Şehrin Hristiyan dönemi kiliselerinin hemen hepsi yolun alt ya da üst tarafındadır. Yol boyunca Artuklu döneminden kalma camiler vardır. Çarşılar yine bu caddeden girilir. Mardin'in ünlü kuruyemişçileri, gümüşçüleri ve kuyumcuları da yol üstündedir. Birinci Caddesi'de Mardin Mutfağı'nın özgün yemeklerinin tadılabileceği güzel restoranlar ile Mardin Ovası'na kuşbakışı bakan çay bahçeleri de yer alır. Birinci Caddesi'ye Diyarbakırkapı'dan girilir. Kent merkezine doğru yürürken,



sağınızda **Şeyh Çabuk Camii**'ni görürsünüz. Yaklaşık 40 metre sonra, yolun solunda yukarı çıkan taş bir sokak vardır; bu sokak sizi **Kırklar Kilisesi**'ne götürür. Sokağı takip ederek **Mardin Müzesi**'ne ulaşabilirsiniz. Caddede düz devam edip, Cumhuriyet Meydanı'ndan önce sağda aşağı doğru inerseniz **Latifiye Camisi**'ne gidebilirsiniz. Meydandan ilerlediğinizde sol tarafınızda **Mardin Müzesi** binası ve **Meryem Ana Kilisesi**'ni görürsünüz.

Ana yolda hafif yokuşu çıkarken sol tarafta önemli bir sivil mimari örneği olan **Şahkulubey Konağı** vardır. Biraz ötesinde yine solda Mardin'deki tek **Keldani Kilisesi** yer alır.

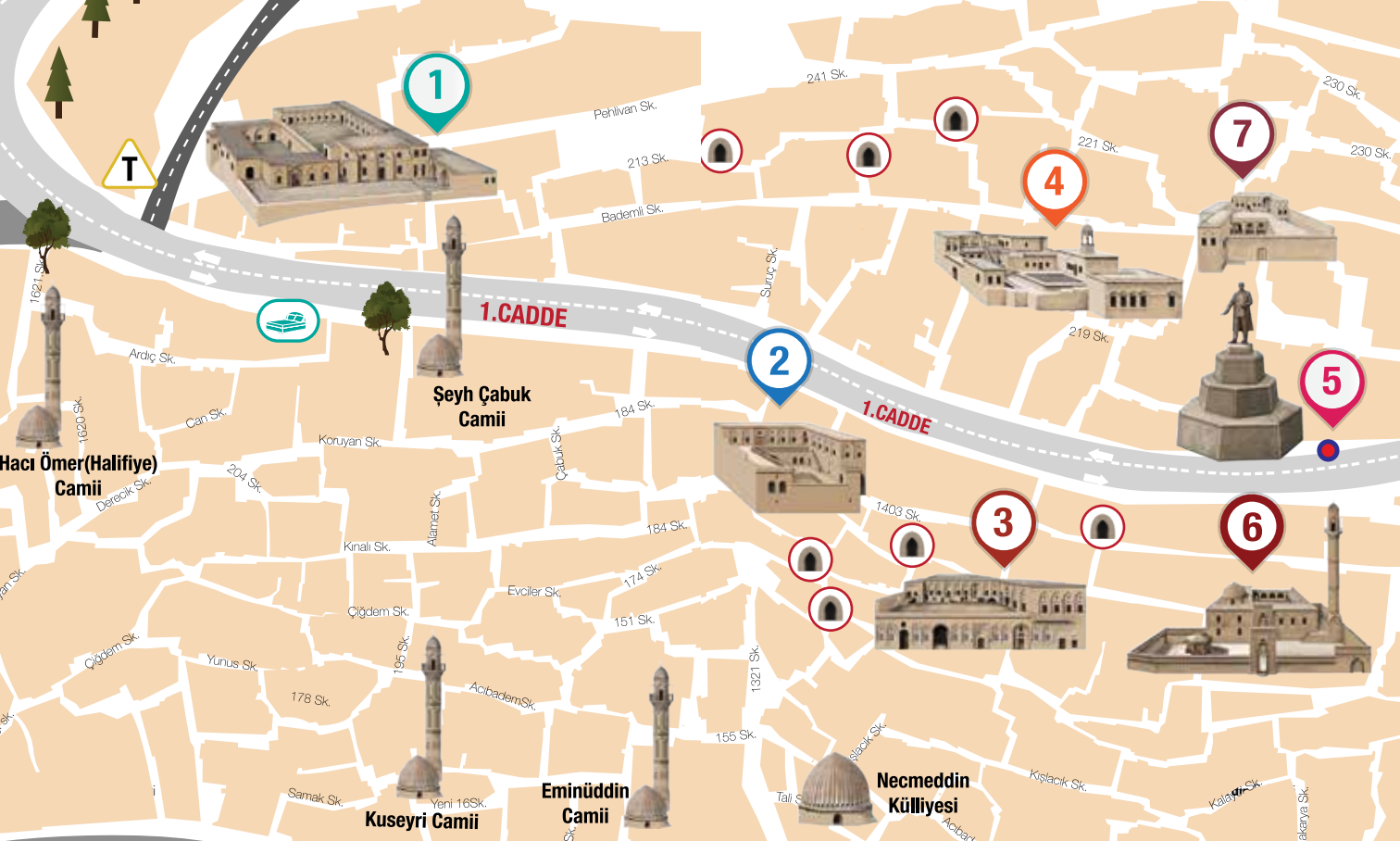
15 metre kadar sonra göreceğiniz Vakıfbank'a varmadan sağdaki merdivenlerden alt taraftaki baharatçı ve aktarlara ulaşabilirsiniz. Buradan **Birinci Caddesi**'ye paralel olarak yürüdüğünüz takdirde **Eski Çarşı**'yı gezebilirsiniz.

Ana caddenin sapmayıp düz devam ettiğinizde Vakıfbank'tan yaklaşık 50 metre sonra, sağda 1960'lı yıllarda yaptırılmış olan **Kasım Tuğmaner Camii** bulunur. Kasım Tuğmaner Camii'nden sağa dönerseniz eski çarşı, **Kayseriye Bedesteni** ve **Ulu Cami**'ye varırsınız.

Birinci Caddesi'de ilerlerken yaklaşık 150 metre sonra sağda ve solda kuyumcu ve gümüşçüleri görürsünüz. Sağda, güzel bir Osmanlı yapısı olan **Kız Meslek Lisesi** vardır.

Kuyumculardan sonra solda **Surur Han** ve sağda **Hasan Ayyar Çarşısı** yer alır. Merdivenlerden aşağı inip sağa doğru dönerseniz, bakır eşya ve camaltı şahmaran boyamaları alabileceğiniz **Revaklı Çarşı**'ya ulaşabilirsiniz.

Ana yoldan devam ettiğinizde Üç Yol'a varırsınız. Solda eski **PTT binası**, sağda ise **Şehidiye Medresesi**'ni yer alır. Soldaki yol sizi **Sabancı Mardin Kent Müzesi**'ne götürecektir.





KÜLTÜREL DEĞERLER

- 1 Mor Efreman Manastırı
- 2 Halk Eğitim
- 3 Tokmaklar Konağı
- 4 Kırklar Kilisesi
- 5 Cumhuriyet Meydanı
- 6 Latifiye Camii
- 7 Müze Ek Binası
- 8 Mardin Müzesi
- 9 Meryem Ana Kilisesi
- 10 Gazipaşa Konağı
- 11 Şahkulubey Konağı
- 12 Cumbalı Ev
- 13 Keldani Kilisesi
- 14 Kayseriye Bedesteni
- 15 Ulu Cami
- 16 Kız Meslek Lisesi
- 17 Zinciriye Medresesi
- 18 Revaklı Çarşı
- 19 Bakırcılar Çarşısı
- 20 Antik Surur Hanı
- 21 eski ptt binası
- 22 şehidiye medresesi
- 23 mort şimuni kilisesi
- 24 valilik binası
- 25 sakıp sabancı müzesi



Mardin'in Geçmişi

Tarihte Mardin

48

52

Mardin Artukoğulları

Tur Abdin , Hristiyanlığın
Yayılışı ve Süryaniler

54



I Tarihte Mardin

Fırat ve Dicle nehirleri arasındaki geniş topraklara sahip Mezopotamya Bölgesi binlerce yıl boyunca pek çok medeniyetin doğduğu, insanlık tarihinin çok önemli gelişmelerinin yaşandığı bir yer olmuştur. Mardin, Yukarı Mezopotamya'da, iki nehir arasındaki verimli ovanın merkezinde kurulmuştur. Diyarbakır Havzası ile Suriye'yi birbirinden ayıran 1000-1500m yüksekliğindeki Tur Abdin dağlarının Mardin Eşiği olarak bilinen kısmında yer alır. Yukarı Mezopotamya'nın en korunaklı şehirlerinden biridir. Şehir merkezinin yaklaşık 6 km batısındaki alanda Paleolitik Dönem'e (Taş Devri) ait buluntuların keşfi, yörede insanlık tarihinin M.Ö. 15 binlerde başladığını göstermiştir. Kızıltepe'deki Akziyaret Höyük ve Derik'teki Kerküştü Höyük kazılarında M.Ö. 6. binyıla tarihlenen, ustalaşmış çömlekçilerin elinden çıkmış, renkli boyanmış çömlekleriyle bilinen Halaf Dönemi'ne ait birçok buluntu ele geçmiştir. Nusaybin'deki Gırnava Höyük kazılarında M.Ö. 3. binyıla tarihlenen buluntularda Erken Sümer kültürünün izlerine rastlanmıştır.

Yazılı kaynaklar MÖ 2. binyılda bu coğrafyada Mitanni ve Asur uygarlıklarının yaşamış olduğunu işaret etmektedir. M.Ö. 1. binyıla doğru ise bölgede yoğun bir Arami hareketliliği başlamış ve birçok kent kurulmuştur. Naşipina bir başka deyişle günümüz Nusaybin ilçesi bunların en önemlilerindendir. M.Ö. 612 yılında Asur'un yıkılışından sonra bölgede sırayla Partlar, Grekler, Persler, Romalılar ve Sasaniler'in egemenliği görülmüştür. M.S. 2. ve 3. yüzyıllarda bölgeye yoğun bir Süryani göçü olmuş ve Hristiyanlaşma süreci başlamıştır.

640'lı yıllarda İslamiyet'in yayılmasıyla birlikte Mardin ve civarına Mervaniler ve Hamdaniler hükmetmiştir. Artuklular'dan İlgazi Bey Mardin'i 1105'te ele geçirerek Artuklu Devleti'nin başkenti yapmıştır. 15. yüzyılda kent,

Karakoyunlular ve Akkoyunlular arasında el değiştirmiştir. Mardin'in kesin olarak Osmanlıların eline geçmesi Mısır seferini düzenleyen Yavuz Sultan Selim döneminde gerçekleşmiştir. Şehir Türkiye Cumhuriyeti kuruluncaya kadar Osmanlı İmparatorluğu'nun egemenliğinde kalmıştır.





I Mardin'de iz bırakan Türk Beyliği: Mardin Artukoğulları

Artukoğulları Beyliği, Selçuklu emiri Artuk Bey'in oğulları tarafından kurulmuştur. Beylik, Hasankeyf, Mardin ve Harput olmak üzere üç kola ayrılmıştı. İlgaziler olarak da bilinen Mardin Artukoğulları, İlgazi Bey tarafından 1105 yılında kuruldu. Haçlılara karşı başarılı savaşlar yaptılar. Zamanla güçten düşen Mardin Artukoğulları sırasıyla Eyyubiler, Anadolu Selçukluları ve İlhanlılar'ın buyruğu altına girdi. Akkoyunlular, Karakoyunlular ve Timur'un saldırılarıyla bir süre daha uğraşıldı. Artukoğulları Beyliği'nin en uzun ömürlüsü olan bu kol, 1408 yılında Karakoyunlular'ın Mardin'i almasıyla son buldu. Başkentleri olan Mardin ve çevresinde Artukoğulları döneminden kalma çok sayıda mimari eser vardır. Bu yapıların ortak yanı, Türklerin daha önceden geliştirdiği teknik ve özelliklerin Anadolu'ya aktarılması ve bölgenin iklim şartlarına uygun yeni üsluplar geliştirilmesidir.



I Mardin'in geçmişi

Tur Abdin, Hristiyanlığın yayılışı ve Süryaniler

Mardin, Hasankeyf, Cizre ve Nusaybin arasında kalan, 200 km'lik dağlık bölge "Tanrı Kullarının Dağı" anlamına gelen Tur Abdin adını taşır. Yeni doğan Hristiyanlık Kudüs'ten Antakya ve oradan Mezopotamya'ya doğru yayıldığı sıralarda burada yaşayan Süryaniler topluluk olarak 1. yüzyılda bu dini kabul etmişlerdi. Süryaniler dünyanın en eski Hristiyan topluluklarından biridir. Günümüzde Süryaniler Türkiye'de yoğun olarak Mardin il merkezi, ilçeleri ve köylerinde yaşamaktadırlar. Süryani Kilisesi'nde kullanılan dil, Hz İsa'nın da konuştuğu Arami dilidir; sağdan sola doğru yazılır. "Süryani Ortodoks Cemaati" diğer bir adıyla "Süryani Kadim Ortodoks Cemaati"nin patriklik merkezi Şam'daki "Antakya Süryani Ortodoks Patrikliği"dir. 37 yılında kurulan patriklik makamı 1932 yılına kadar Anadolu'da varolmuş, daha sonra Suriye'ye nakledilmiştir. Bu kilisenin Türkiye'de Midyat - Tur Abdin, Mardin - Diyarbakır, Adıyaman - Malatya ve İstanbul olmak üzere dört metropolitliği vardır. "Süryani Katolik Cemaati"nin patrikliği Beyrut'tadır. Üçüncü gruptakiler "Süryani Protestan Cemaati"dir. Tur Abdin bölgesi Türkiye'de bugün bir bölümü ayakta ve faal olan en çok kilise ve manastırın kurulduğu yerlerden biridir.



Mardin rotaları

58

Mardin'de harika 3 gün

Meraklısına ilginç rotalar

64





Mardin'de harika 3 gün

Birinci gün

Mardin hakkında fikir edinmek için en güzel başlangıç noktası, Eski Çarşı merkezi ve çevresidir. Buradaki tarihi yapılar ve çarşıların hepsi yürüme mesafesi içindedir; böylelikle için gün içinde yorulmadan rahatlıkla gezilebilir. Şehrin iki önemli müzesi olan Mardin Müzesi (Sf. 88) ile Sakıp Sabancı Mardin Kent Müzesi (Sf. 90) Eski Şehrin iki farklı ucunda yer alır. Dolayısıyla oteliniz şehrin hangi tarafındaysa oradaki müzeden gezinize başlayabilirsiniz. Sakıp Sabancı Mardin Kent Müzesi şehrin kimliği hakkında fikir sahibi olmanıza yardım edecektir. Aynı yapı içindeki Dilek Sabancı Sanat Galerisi'nde güzel bir sergiye denk gelebilirsiniz; güncel serginin ne olduğunu mutlaka sorun.

Mardin Müzesi'nde yapacağınız tur sizi Mardin'in tarihi konusunda aydınlatacaktır. Müze, tarihöncesi devirlerden Osmanlı'ya kadar bu yörede yaşamış kültürlerle ait eserlerden oluşan güzel bir koleksiyona sahiptir. Müze gezisinin ardından dinlenmek için Şehidiye Medresesi terasında, bir çay bahçesinde ya da Ulu Cami'de mola verebilirsiniz. Mardin Ovası'na kuşbakışı oturup çay yada kahve içmenin çok keyifli olacağını göreceksiniz. Ardından 17. yüzyılda yapılmış bir Osmanlı yapısı olan Bakırcılar Çarşısı (Revaklı Çarşı) (Sf. 182), 12. yüzyıla tarihlenen Mardin Ulu Cami (Sf. 79) ve günümüz çarşılarını gezebilirsiniz.

Öğle yemeği için Birinci Cade üzerinde seçim yapılabilecek birçok lokanta mevcuttur. Öğleden sonra Latifiye Camii (Sf. 76), Hatuniye (Sf. 76), veya Zinciriye Medresesi (Sf. 77) medreseleri ile Kırklar Kilisesi (Sf. 82) ve son olarak da henüz ziyaret edilmemiş müze gezilebilir. Birinci Cade üzerinden otelinize giderken yol üzerindeki gümüşçüler ile Kuyumcular Çarşısı'ndaki kuyumcular gümüş ya da altın almak için doğru adres... Ayrıca gün içerisinde gezerken yolunuzun üzerinde birçok davetkar dükkan göreceksiniz. Bu dükkanlardan kahve, kuruyemiş, sabun, şal, badem şekeri, bakır ve camaltı işçiliği hediyelik alışverişi yapabilirsiniz.



Mardin'de harika 3 gün

İkinci gün

Mardin ve yakın çevresinde geçirilecek bu gün için araç gerekecektir. Mardin'in en büyük yapılarından biri olan Kasımiye Medresesi (Sf. 74), tepenin eteklerinde, batı tarafındadır. Günün ikinci durağı, Mardin'in 4 km dışındaki Deyrülzaferan Manastırı (Sf. 80) ... Manastırı gezmeye başlamadan önce kafeteryasında safranlı çay ya da Süryani kahvesi ile hurmalı Süryani kurabiyelerinden tadabilirsiniz.

Rotadaki bir sonraki durak Dara antik şehri (Sf. 92) olacak. Mardin'in 30 km güneydoğusundaki antik şehrin tarihi MÖ 3. yüzyıla kadar inmektedir. Partlar tarafından kurulan, Romalılar zamanında askeri organizasyon kentine dönüştürülen antik şehri gezerken öğle yemeği olarak Dara köyünde ayran-gözleme yiyebilirsiniz.

Hedef Midyat! Midyat'a doğru yol alırken, yapım tarihi 397 olan Mor Gabriel Manastırı (Sf. 110) diğer adıyla Deyrul Umur'a uğrayıp gezmenizi öneririz. Manastır turundan sonra Midyat'a giderken yolun bazı yerlerinde göreceğiniz taş atölyelerinde duraklayıp ustaların çalışmasını izleyebilirsiniz. Midyat yürüyerek gezilecek bir şehirdir. Yürüyüş sırasında hem şehirdeki kiliselere girebilir, hem de sokakları ve mimarisini keşfedebilirsiniz. İlçenin en göz alıcı konağı, Devlet Konukevi (Sf. 116) adı altında restore edilerek ziyarete açılmıştır. Giriş bedeli olarak 1 TL ödeyip ünlü televizyon dizilerinin çekildiği bu yapıyı gezebilir, terasından Midyat'ı fotoğraflayabilirsiniz. Burada ayaküstü çay ya da soğuk meşrubat içmek mümkündür.

Midyat'ın gümüşçü dükkanlarında bir gezintiden sonra sıra ilçenin Estel kısmında bulunan Estel Han (Sf. 117) ve Midyat Kültürü'nü dolaşmaya gelin.

Dolu dolu geçen günün ardından akşam yemeği saatlerinde Mardin'e dönebilirsiniz.



Mardin'de harika 3 gün Üçüncü gün



Bugünkü programı tamamlayabilmek için yola erken çıkmanızda fayda olacaktır. Mardin'e gelmişken görmeden geri dönülmeyecek yerlerden biri de Hasankeyf'tir (Sf. 150). Hasankeyf'e yaklaşırken kıvrıla kıvrıla yanınızda akan nehir Dicle'dir. Dünyanın en eski yerleşimlerinden biri olan Hasankeyf'te özellikle Artuklu, Eyyubi ve Akkoyunlu dönemlerine ait önemli mimari yapılar görülebilir.

Hasankeyf turunu tamamladıktan sonraki durak, Savur (Sf. 140)... Öğle yemeği burada yenilebilir. Savur, "Küçük Mardin" diye de anılır. Yöreye has mimariyle inşa edilmiş evleriyle Savur, Ortaçağ dokusunu koruyan ilginç bir merkezdir.

Üzümlüyle meşhur Savur'a bağbozumu zamanı gelirsenez bu ritüeli izleme imkanınız da olacaktır.

Öğle yemeğinin ardından 5 kilometre uzaklıkta, Tur Abdin bölgesinin en eski kiliselerinden Mor Yuhannon Kilisesi'nin de bulunduğu Killit Köyü'nü (Dereici) (Sf. 144) ziyaret edebilirsiniz. Kilisenin bahçesinde taş işçiliğinin iyi örnekleri olan mezarlar bulunmaktadır. Göç vermeden önce önemli bir Süryani yerleşimi olan Killit Köyü ve çevresinde terk edilmiş ve bir kısmı harap vaziyette manastırlar yer almaktadır.

Killit Köyü gezildikten sonra Mardin'e geri dönüş yoluna koyulabilirsiniz.

Meraklısına ilginç rotalar

Rota 1



| Roma'nın ayak izleri

3 GECE - 4 GÜN

Mardin Kalesi, Dara, Kurdis Vadisi, Marin harabeleri, Midyat Acırlı beldesi, Nusaybin Kalecik Köyü, Beyazsu Vadisi, Mor Yakup Kilisesi, Mardin Çilbira antik şarap işliği, Mardin taş ocakları, Kızıltepe Emrud harabeleri ve kaya mezarları, Akçapınar Köyü çevresi, Fafe (Beşikkaya Köyü) harabeleri

Arkeoloji ve sanat tarihine meraklı kişilerin veya özel okulların kültür gezileri için tasarlanmış olan bu rota, uzmanlık ve ilgi alanına göre 3 gecedan daha uzun olarak da organize edilebilir.



Rota 2

| Artuklu medrese ve camileri

2 GECE - 3 GÜN

Kasımiye Medresesi, Şeyh Çabuk Cami, Zinciriye Medresesi, Sıttı Radviyye (Hatuniye) Medresesi, Mardin Ulu Cami, Şehidiye Medresesi, Latifiye Cami, Melik Mahmut Cami, Kızıltepe Ulu Cami (Dunaysır Cami), Nusaybin Zeynel Abidin Külliyesi, Selman-ı Pak Cami, Hasankeyf El-Rızk Cami

Artuklular'ın Anadolu topraklarında en çok iz bıraktıkları yer şüphesiz ki başkentleri olan Mardin şehridir. Gerek bu konuya ilgi duyan araştırmacılar, gerekse de Anadolu Selçukluları'nın Anadolu'nun güneydoğusundaki yansımalarını görmek isteyenler için düzenlenmiş özel bir tur rotasıdır. Bu turun en çok dikkat çeken tarafı, belirtilen yapıların Anadolu'da başka benzerlerinin olmamasıdır.

Rota 3



| Mardin ve çevresi arkeolojisi

3 GECE - 4 GÜN

Ğurs Vadisi ve devamı olan Zergan Çayı yatağı çevresindeki höyükler, Artuklu Üniversitesi Harabe Helale Paleolitik alanı ve Çılbira, Dara ve Kurdis vadisi, Nusaybin ve Çağ Çağ Vadisi, Kız Meslek Lisesi, Cumbalı Ev, Şehidiye, Latifiye ve Ulu Cami minareleri, Sabancı Müzesi, Bakırcılar Çarşısı, Mardin Müzesi gibi Mardin merkezde bulunan Osmanlı dönemi yapıları

Mardin ve çevresi Yukarı Mezopotamya'nın önemli yerleşim yerlerinden biri olduğu gibi çok kullanılan yollar üzerindedir. Yapılan arkeolojik araştırmalarda bu yörede Taş Devri'nden itibaren insanların yaşadığı, daha sonra yerleşik düzene geçildiğinde de kesintisiz olarak yaşamın sürdüğüne dair buluntular elde edilmiştir. Mardin'in hem dağlık, hem de ovalık bir alana yayılması sayesinde farklı arkeolojik alanlar ortaya çıkarılabilmektedir.

Rota 4



| Ezidiler, Süryaniler, Domlar, dövmeler ve masallar

5 GECE - 6 GÜN

(Fotoğrafçılık)

Mardin, Nusaybin, Midyat, Kızıltepe ova köyleri (2 gece 3 gün)

Mardin masallar, dinler ve halklar ile ilgilenenler için kayda değer bir kaynak oluşturur. Burada birlikte yaşayan farklı halklar ve dinlere ait izler gerek sosyal hayatta, gerekse yapıların üzerinde görülmektedir. Bu tur rotası, akademik bir yaklaşımdan uzak, gerek Anadolu'yu, gerekse de Mezopotamya kültürlerini çalışmak, incelemek ve araştırmak isteyenler için çok uygundur. Binlerce yıldır yöre halkının hayatının bir parçası olan geleneksel dövmeler mutlaka incelenmelidir.

Mardin'i gezerken

Eski şehir ve çevresi

72

106

Midyat

Kızıltepe

118

124

Nusaybin

Savur

138

148

Hasankeyf



I Mardin'i gezerken

Mardin'in gerek merkezi ve yakın çevresi, gerekse ilçeleri gezilip görülecek dini yapılar, arkeolojik yerleşimler, olağanüstü sivil mimari örnekleri ve doğal güzelliklerle doludur. Kentin dokusu, yöreye has mimari üslubun kullanıldığı camiler, medreseler, kiliseler ve manastırlarla adeta örülmüş gibidir. Bölgeden çıkartılan taşla yapılmış evler ve konaklar çok etkileyicidir. Yukarı Mezopotamya'nın binlerce yıllık tarihinden geriye kalan yerleşim yerleri ufuk açıcudur.

Yanında * işareti olan yerler 2015 Mayıs itibariyle geziye kapalıdır/özel izinle girilebilir. Ziyaret etmeden önce sorunuz.



Eski Şehir ve çevresi

Eski Mardin, tepenin güney cephesinde yer alır; batısında ise Yenişehir vardır. Batıdan gelindiğinde sur içine yani eski yerleşim bölgesine “Diyarbakır Kapı” dan girilir. Doğudan gelişte ise Savur Kapı’ dan giriş yapılır.



Mardin'de Artuklular döneminden kalma birçok medrese bulunur. Bunlarda dini ilimlerin yanı sıra tıp, matematik, astronomi ve felsefe gibi dersler de okutuluyordu.



Cumhuriyet Mahallesi, Mardin

I Kasımiye Medresesi

İnşasına Artuklu Dönemi'nin sonlarında, Zinciriye Medresesi'nin yapımından hemen sonra, büyük ihtimalle aynı mimar tarafından başlandı düşünülür. Mardin tarihine Timur istilası ve Akkoyunlu baskısı gibi karışık bir durumun hakim olmasıyla birlikte yarım kalan binanın yapımı daha sonra Akkoyunlular tarafından tamamlanmış ve bu nedenle Sultan Kasım'ın (1457-1502) adıyla anılmıştır. 1469'a tarihlenen medrese, Mardin yapılarının en büyüklerinden biridir. Tek bir avlu etrafında düzenlenmiş iki katlı mekanlar ve bağımsız bir mescitten oluşur. Yanında bulunan zaviye-türbe de göz önüne alındığında, yapı grubunun külliye olarak düşünüldüğü anlaşılmaktadır.

El Cezeri

12. yüzyılda yaşayan bilim adamı sadece su ve mekanik parçalarla çalışan makinalar yapmış ve günlük hayata geçirmiştir. Artuklu sarayının başmühendisi olarak çalışan El Cezeri tarihte otomatik makinalarla uğraşan ilk mekanikçi olarak bilinir. Mezarı Cizre'dedir. Eserleri günümüz mekanik ve sibernetik bilimlerinin temel taşlarını oluşturur. Tasarladığı ve yaptığı mekanik araçların hemen hepsi su gücü ve çeşitli malzemelerden elde edilen basınçla çalışmaktaydı. "Makine Yapımında Yararlı Bilgiler ve Uygulamalar" adlı ünlü kitabının bir kopyası Topkapı Sarayı'ndadır.



Birinci Cade, Mardin

I Şeyh Çabuk Cami

Yapım tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Bugünkü halini 15. yüzyılda kazanmış olduğu düşünülmektedir. Bazı kaynaklarda kiliseden camiye dönüştürüldüğü yazılıysa da bu iddia kesinlik kazanmamıştır. Mardin'deki cami ve mescitlerin genellikle özelliği olan enine yayılan plana sahiptir.



Cumhuriyet Meydanı altı, Mardin

I Hatuniye Medresesi

Artuklular'ın Mardin ve Silvan kolunun başında olan atabeyi Necmeddin Alpi'nin eşi Sitti Radiviyye'nin adıyla anılır. Eyvanlı medreselerin öncüsüdür. 12. yüzyıl mimari özelliklerini taşır. İki katlı, iki eyvanlı, revaklı avlulu bir yapıdır. Cami içinde Hz. Muhammed'e ait olduğu kabul gören ayak izi mevcuttur.



Savur Kapı Hamamı yanı, Mardin

I Latifiye (Abdüllatif) Cami

1371'de Artuklu sultanlarından Melik Mahmut ve Melik Muzaffer'e hizmet etmiş olan Abdüllatif Bin Abdullah tarafından yaptırılmıştır. Bugünkü minaresini 1846 yılında Musul Valisi Gürcü Mehmet Paşa ilave ettirmiştir. Doğu girişiindeki gösterişli bezemelerle süslü taçkapısı, Mardin yapıları içinde en iyi korunmuş olanıdır.



Mardin Kalesi'ne çıkan yolda, Mardin

I Zinciriye (Sultan İsa) Medresesi

Mardin'de hüküm süren son Artuklu sultanı Melik Necmeddin İsa Bin Muzaffer Davud Bin El Melik tarafından yaptırılmıştır. Yapıya halk arasında Zinciriye Medresesi denilmesi, bir rivayete göre eskiden iki dilimli kubbe arasında zincir gerilmiş olması nedeniyle. Dikdörtgen ve geniş bir alanı kaplayan yapı, iki kat üzerinde avlu, cami, türbe ve çeşitli ek mekanlardan meydana gelmiştir. Doğu ve batı uçlarındaki dilimli kubbeler ve doğu tarafına rastlayan yüksek taçkapısı ile dikkati çeker. Güney kısmında Sultan İsa'ya ait türbe yer alır. Medresede ayrıca çok sayıda eski kitabe mevcuttur. Yapı rasathane olarak da kullanılabilmesi için yüksekte kurulmuştur.



Birinci Cadde altı, Mardin

I Bab Es Sur (Melik Mahmut) Camii

1362-1364 yılları arasında inşa edilen caminin ana mekanı ortası kubbeli, yanları beşik tonozludur. Sivri kemerli bir taçkapıdan tonoz örtülü küçük bir mekanla avluya geçilir; avlunun kuzeyinde selsebilli bir eyvan yer alır.

I Şehidiye Medresesi

13. yüzyılın başlarında Artuklu Sultanı Melik Nasruddin Artuk Aslan tarafından yaptırıldığı sanılmaktadır. Medrese eklemelerle özgünlüğünü kaybetmiştir. Ancak zengin bezemelerinden izler yer yer görülebilmektedir. Güneyinde küçük bir cami vardır. Yapının minaresi 1916/17 yıllarında Sarkis Bin Lole tarafından yapılmıştır. Orijinal yapıdan ayrı bir üslup gösterir.



Birinci Cadde, Mardin



Birinci Cadde altı, Mardin

I Mardin Ulu Cami

Kentin en önemli yapıtı olan Ulu Cami, Mardin'in sembolü haline gelmiştir. Yapıdaki bir yazıta göre 1176 yılında Artuklu Sultanı Kudbettin Ilgazi zamanında inşa edilmiştir. Caminin yapımıyla ilgili diğer yazıtlar doğu cephesinde (1186) ve ahşap minberinde (1367-1376) bulunmaktadır. Ulu Cami 12. yüzyıl Artuklu mimarisinin temel özelliklerini yansıtır. Mimari şeması ise ileriki dönemlerde çevredeki birçok yapıda taklit edilmiştir. Caminin dıştan yivli olan kubbesi daha sonra Mardin'de gelenekselleşmiştir. Malzemesi düzgün kesme taşır. 19. yüzyılda büyük hasar gören cami restore edilmiştir. Anadolu'daki çifte minareli camilerin ilk örneklerinden olan yapının silindirik gövdeli süslü minaresi 19. yüzyılda yapılmıştır.

I Deyrülzaferan Manastırı

Eski Kale Köyü, Mardin'in 4 km doğusu Süryani Kadim Ortodoks Cemaati'ne ait olan manastır, Yukarı Mezopotamya'ya bakan yamaçlarda kurulmuştur. Mardin'e sadece 4 km uzaklıkta olması nedeniyle en çok ziyaret edilen manastırdır. Manastır faal vaziyettedir. Gezilirken bu noktaya dikkat etmek gerekir. Arapçada "deyr" manastır, "zaferan" ise safran anlamına gelir. Bu yüzden yapıya "Safran Manastırı" da denilmektedir.

Manastır, Güneşe tapan Şemsiler'e ait Güneş Tapınağı ile Romalılar tarafından kale olarak kullanılan kompleksin üzerine kurulmuştur. Metropolit Aziz Hananyo tarafından 793 yılından itibaren büyük bir tadilat yaptırılan manastır daha sonra onun adıyla anılmıştır. Deyrülzaferan Manastırı'nın içinde şu yapılar yer alır: Şemsi Tapınağı, Mor Honanyo Kilisesi, Meryem Ana Kilisesi, Mor Petrus Kilisesi, Azizler Mezarlığı, Divanhane ve rahip odaları. Manastır 1293-1932 yılları arasında 639 yıl boyunca Süryani Kadim Cemaati'nin patriklik merkezi olarak kullanılmıştır.



Mardin ve çevresi Hristiyanlığın ilk yayıldığı yerlerden biri olmuştur. Süryaniler bu dini ilk kabul eden topluluktur. Süryaniliğin önemli merkezlerinden biri olan Mardin ve çevresinde görülmeye değer çok sayıda kilise ve manastır bulunur.



I Kırklar Kilisesi

Sar Mahallesi, Mardin

Süryani Kadim Ortodoks Cemaati'ne ait olan kilise Mor Behnam adıyla da bilinir. İki isim de erken dönem Hristiyan efsanelerinden kaynaklanır. Hristiyanlığı benimsedikten sonra babaları tarafından öldürülen Mor Behnam ve kızkardeşi Saro kilise için aziz mertebesindedirler. "Kırklar" ismi ise, 40 Roma askerinin Kapadokya'da Hristiyanlığı kabul ettikten sonra imparatorun emriyle Sivas'ta öldürülerek şehitlik mertebesine ulaşması efsanesine dayanır.

Kilisenin yapım tarihi 6. yüzyıl olarak gösterilir; ancak son yıllardaki çalışmalar daha erken tarihlerde yapılmış olduğunu işaret etmektedir. Kırklar Kilisesi bir müzeyi andırır: Ahşaptan yapılmış ve farklı motiflerle süslenmiş ayin sunakları, kakmalı kapılar, fildişi bezemeli kürsüler, gümüş kandiller, varaklı gümüşle kaplanmış kilise maketi, el dokuması perdeler, kutsal kişilerin tabloları ve elyazması dua kitaplarından oluşan zengin bir koleksiyona sahiptir.

Deyrülzaferan Manastırı Patriklik Merkezi olarak kullanıldığı sırada, halkın ruhani ve idari işleri de bu kiliseden yürütülmüştür.



I Mort Şimuni Kilisesi

Yeni Yol üzerinde, Teker mahallesi, Mardin

Süryani Kadim Ortodoks Cemaati'ne ait olan kilise halen ara sıra kullanılmaktadır. 6. yüzyılda yapılmış olduğu düşünülen kilisenin plan şeması Kırklar Kilisesi'ni andırır. Ana kapısından üst kattaki avlusuna girince Mardin Ovası ayaklar altındadır. Kilise ismini tanırya olan inancından vazgeçmediği için yedi çocuğuyla birlikte öldürülen ve daha sonra azize ilan edilen Mort Şimuni'den almıştır. Bir azizeye ithaf edilen tek kilisedir. Mardin'de imal edilen dövme demir parçalar ve iri çivilerle kaplı ceviz kapıları ve ayin sunağı görülmeye değer unsurlardır. Mor Şimuni kilisesi, Mardin kiliseleri içinde en güzel çan kulesine sahiptir. Kule 1910 yılında Mimarbaşı Cabare Kandura tarafından yapılmıştır.



* I Mor Efrem Manastırı

Diyarbakır Kapı Mahallesi, Mardin
Deyrülzaferan Manastırı'na benzeyen mimari üslûbuyla çok geniş bir alana yayılan dini yapı Süryani Katolik Cemaati'ne aittir. Güney kısmının hemen bitişiğinde bir de büyük kilise yer alır. 1884-1933 yılları arasında manastır olarak faaliyet gösteren yapı daha sonra 12 yıl askeri hastane vazifesi görmüştür.



* I Mor Mihail Kilisesi ve Burç Manastırı

Emineddin Mahallesi'nin güneyinde, Mardin Süryani Ortodoks Cemaati'ne ait olan kilise ve manastır sur dışındadır. Yapı Mardin'in en eski kiliselerindendir. Bütün erken dönem Hristiyan kiliselerinde olduğu gibi bu binanın altında da bir Şemsi tapınağı olduğu söylenir. Burç Manastırı ismini, kilise kurulmadan önce burada var olan burçtan almaktadır.

* I Mardin Kalesi

Kale ortalama 1200 metre yükseklikteki tepenin üzerindeki düzlükte yer alır. Doğudan batıya uzunluğu 800 metredir. Duvarları ve burçları mevcut kayalıkları da kapsayarak inşa edildiği için uzaktan bakıldığında insan eliyle yapılmış olmaktan çok, doğal bir oluşum izlenimi verir. Kalenin önemli bir kısmı yekpare kayadan oyulmuştur.

Tarihi kaynaklarda Bizans İmparatoru Constantinus tarafından inşa ettirildiğinin belirtilmesine karşın kalenin yapım yılları kesin olarak belirlenmemiştir. Mardin Müzesi'nce yürütülen arkeolojik kazı çalışmalarında kalede 9. yüzyıl ve sonrasında yerleşim olduğu anlaşılmıştır. Mardin Kalesi yüzyıllar boyunca ele geçirilemeyen en korunaklı kaleler arasında yer almıştır.

Kalenin içindeki yerleşim artan nüfusla birlikte son yüzyıllarda tepenin güney eteğine doğru yayılmaya başlamış ve çoğalan yapı faaliyetleriyle birlikte Ortaçağ izleri de yok olmuştur. Kale halk tarafından terk edilmeden önce kale içinde evler olduğu bilinmektedir. Kale içinde ev kalıntılarının dışında kısmen ayakta olan Kale Camii, Akkoyunlular döneminden Hızır Camii ve konak-saray vardır.



I Mardin Müzesi

Birinci Cadde, Cumhuriyet Alanı
1947 yılında açılan Mardin Müzesi 2000 yılından bu yana yeni binasında hizmet vermektedir. Müzede tematik sergilemenin yapıldığı 5 salon, eğitim salonu ve arkeopark yer almaktadır. Müzede tarih öncesi dönemlerden Osmanlı'ya kadar Mardin ve çevresinde yaşamış kültürlerle ait buluntular sergilenmektedir. Gırnavaz Höyük kazılarında elde edilen silindir ve mühür, seramik, figürin ve takılar; Sürekli Definesi; Kuzey Mezopotamya ve Güneydoğu Anadolu'nun Eski Tunç, Asur, Urartu, Grek, Pers, Hellen, Roma, Bizans, Selçuklu, Artuklu ve Osmanlı dönemlerine ait seramik, mühür, kandil, sikke, ve cam şişe örnekleri koleksiyonların önemli parçalarıdır.

Müzenin önemli bir özelliği de içinde bulunduğu binadır. Bu bina 1895'de Antakya Patriği İgnatios Behnam Banni tarafından Süryani Katolik Patrikhanesi olarak yaptırılmıştır. Kültür Bakanlığı binayı Süryani Katolik Vakfı'ndan satın alıp restore etmiş ve müzeyi Zinciriye Medresesi'nden yeni binasına taşımıştır.

Üç katlı ve çift giriqli olan bina sarı kalker taşından yapılmıştır. Sarayı andıran yapı zaman içinde ortaya çıkan ihtiyaçlara cevap vermek amacıyla eklemeler yapılarak bugünkü halini almıştır.





Eski Hükümet Konağı yanı, Mardin

I Sabancı Kent Müzesi

Kent Müzesi'nin koleksiyonları, Mardin'in kentsel oluşumu ve yaşam biçimini, toplulukların aralarındaki bağları ve bunların töre, dil ve kültür niteliklerini kavrayabilmeye yardımcı olacaktır. Müzede kentin coğrafyasını, tarihini, mimari yapısını, ekonomisini, içerisinde barındırdığı dinleri ve yaşam kültürünü yansıtan eserler, fotoğraflar ve canlandırma bölümleri yer almaktadır. Müzede sergilenen fotoğraf ve mobilyalar ile gösterilen video filmleri kentin son yüzyılına ışık tutmaktadır. Mardin'de varolan üç farklı dinin mensuplarına ait mezar taşları da müzede yer alan önemli eserlerdendir. Müzede Dilek Sabancı Sanat Galerisi'nde de resim, fotoğraf ve benzeri sergiler açılmaktadır. Müze eski Süvari Kışlası binasında hizmet vermektedir.

Süvari Kışlası

Eski Hükümet Konağı'nın yanındaki bu yapı II. Abdülhamit döneminde, Diyarbakır Valisi olan Hacı Hasan Paşa tarafından 1889 yılında askeri kışla olarak yaptırılmıştır. İki katlı binanın ana giriş kapısı incelikli taş işçiliği ile dikkat çeker. Taçkapıyı çevreleyen kemerde yörede sıkça rastlanan asma dalı ve üzüm salkımı motifi kullanılmıştır. Giriş kemerinin üstünde iyice belirsizleşmiş II. Abdülhamit dönemi Osmanlı tuğrası yer alır. Güney kapısından girilen alt katın, kışlanın ahır kısmı olduğu anlaşılmaktadır. Yapı önce Süvari Alayı Kışlası, daha sonraysa Jandarma Komutanlığı Askerlik Şubesi, Jandarma Karakolu ve Vergi Dairesi olarak kullanıldı. Üç yıl süren restorasyon çalışmalarının ardından 2009 yılında "Sakıp Sabancı Mardin Kent Müzesi ve Dilek Sabancı Sanat Galerisi" olarak ziyarete açıldı.

I Dara Harabeleri

Mardin-Nusaybin yolu üzeri, Dara Köyü
Yukarı Mezopotamya'nın en önemli yerleşim yerlerinden biridir. Günümüze ulaşan belgeler Dara şehrinin M.Ö. 3. yüzyılın ikinci yarısında Partlar tarafından kurulduğunu göstermektedir. 6. yüzyılın başlarında ise Bizans İmparatoru İmparator Anastasius'un girişimiyle ülkenin doğu sınırını Sasaniler'e karşı korumak amacıyla burada bir askeri garnizon kurulmuştur. Dara, imparatorluğun Fırat boylarındaki savunma zincirinin önemli bir halkasıydı. Aynı zamanda sivil yerleşim yeri olarak da planlanmıştır. Şehrin çevresi 4 kilometrelik bir surla korunmuştur. İç kale kentin kuzeyinde, 50 metre yüksekliğindeki bir tepenin düzlüğüne kurulmuştur. Kentin taş ocakları, mezarlığı, agorası ve su sarnıçları görülebilmektedir; kendisi ise köy evlerinin altında kalmıştır. Mardin yönünden gidildiğinde Dara tabelasından saptıktan bir süre sonra surların dışında kalan taş ocakları, ardından da kaya mezarları görünür. Köy merkezinden sola doğru ilerlendiğinde etkileyici güzellikteki su sarnıcına ulaşılır. Bu noktadan bakıldığında Dara şehrini çevreleyen surlar da açık bir şekilde görülmektedir. Köyün merkezine döndükten sonra eski bir kilise kalıntısı olup halk arasında "Zindan" diye isimlendirilen yapıya gelinir. Binanın su sarnıcı olarak kullanıldığı düşünülmektedir. Dara 11-13. yüzyıllarda Artuklu hakimiyetinde kalmış, 13. yüzyılda İlhanlılar tarafından tahrip edildikten sonra küçük bir köye dönüşmüştür.



Mini Sözlük

Episkopos Başrahip

Kilise Hristiyanların dini vazifelerini yerine getirdiği yapı

Küllüye Bir caminin çevresinde camiyle birlikte kurulmuş medrese, imaret, hastane gibi yapıların tümü

Mahfil Camilerde parmaklıkla ayrılmış yüksek yer

Manastır Rahip ya da rahibelerin dünyadan ilişkilerini keserek yaşadıkları yapı

Metropolit Belirli bir bölgedeki ruhani ve Süryanilerin dini reisi

Medrese İslami ilimlerin ve fen bilgilerinin öğretildiği eğitim kurumu

Mor (Süryanice) Aziz

Mort (Süryanice) Azize

Niş Duvar içinde oluşturulmuş oyuk, göz

Selsebil Genellikle avlulara yapılan kademeli çeşme

Yiv Sütun gövdesi ya da vazo karnının çevresine eşit aralıklarla açılmış koştut ya da sarmal oyuk

Zaviye Küçük tekke



Şarap İşliği

Mardin-Diyarbakır karayolunun 3. km'sinde, yolun yaklaşık olarak 1 km kuzeyinde

Çılbira antik şarap işliği Romalılar döneminde şarap üretilen bir imalathanedir. 4. yüzyıla tarihlenir. 2012 senesinde Mardin Müze Müdürlüğü uzmanları tarafından bu alanda yapılan kazıda ortaya çıkarılmıştır. Kürtçe'de "Çıl" kırk, "bir" kuyu, "a" ise lar ekidir. Böylece Çılbira'nın anlamı "kırk kuyular"dır. Alanda kazılar yapıldıktan sonra birbiriyle bağlantılı tek parça kayaya oyulmuş şekilde 105 sarnıç, 10 adet de üzüm ezme alanı tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra ışık alanının kuzey ve güney yamaçlarında onlarca kaya mezarı, batı eteklerinde ise kilise olduğu kesinlik kazanmamış bir yerleşim izi bulunmaktadır. Dağların yamacında antik üzüm bağlarının yanında bulunan bu alanın dünyada bir benzeri yoktur.

I Mardin Evleri

- Mardin'in kentle özdeşleşen evleri gerek plansal özellikleri, gerekse malzeme ve bezemeleriyle Anadolu konut mimarisinde ayrıcalıklı bir konuma sahiptir. Ovaya doğru alçalan teraslar üzerinde yoğun ve sıkışık şekilde adeta birbirinin üzerine yığılmış gibi biçimlenen konutların oluşturduğu böyle bir manzarayı Anadolu'nun başka bir şehrinde görmek mümkün değildir. İçinde yaşamın devam etmesi sayesinde eski yerleşimdeki orijinal yapılar özgünlüğünü fazla kaybetmemiştir.
- Kalenin eteğinden başlayarak ovaya doğru inen evler arasındaki kot farkı 50-150 metredir. Geleneksel evlerin tümünün cephesi sadece güneye, Mardin Ovası'na bakar. Tepenin eğimi üzerinde kuruldukları için en az iki katlı olan evler birbirinin manzarasını kapatmaz. Bölgede bolca çıkarılan kalker taşı, yapı üretimine egemen olmuştur. Ceviz kapı, pencere, dolap ve tahtlar da mimarinin vazgeçilmez unsurlarıdır.
- Taşın rahatça işlenebilir özellikte olması sayesinde zengin süslemeler ortaya çıkmıştır. Ocaktan çıkartıldıktan bir süre sonra sertleşen bu kireç taşı Mardin yapılarında bugün de kullanılmaktadır. Üstlerinin sıvanmasına gerek duyulmayan taş duvarlar belirli zamanlarda taş kırıntılarından elde edilen kum ile temizlenir. Taşların özelliklerinden dolayı evlerin içi yazları serin, kışları sıcak olur.



I Niş

Mardin evlerinin yaşam bölümlerindeki duvarlarda çeşitli kullanımlar için nişler yapılmıştır. Küçüklerine "taka" da denilir. Nişlerin en görkemlileri oturma odalarının güneye bakan cephelerinde bulunur. Bunların örnekleri restoran ya da otele dönüştürülmüş tarihi yapılarda görülebilir.



I Revak

Mardin'deki geleneksel yapılarda, ön tarafında kemerler bulunan bir çeşit sundurma olan revaklara sıkça rastlanır.

- Kapı ve pencereler küçük tutulmuştur. Eyvan ve revak gibi yarı açık mekanlar batı güneşinden korunaklı tasarlanmışlardır; ev halkı sıcak mevsimde bu alanlarda işlerini görür, yaşar ve uyur. Yaz aylarında birçok Mardinli uyumak için teraslarda kurulan "taht" isimli karyoları tercih ederler. Midyat evleri bazı açılardan Mardin'dekilerden farklılık gösterir: iç ve dış süslemeleri daha fazladır. Cepheleri güneyin dışında başka yönlere de bakarlar. Küçük de olsa balkonları vardır.



- Mardinliler geleneksel evleri inşa ederken topoğrafyadan da ustaca faydalanmayı bilmişlerdir. Yamacı olarak kazanılan alanlar ahır, yüklük ya da develik olarak kullanılmaktaydı. Şehirde gezerken görülen büyük kapılar genellikle evinin alt katını depo olarak kullanan tüccarlara ve çarşı esnafına aittir.

| Mimarbaşı Sarkis Bin Lole

Mardin'in hemen her cadde ve sokağında Mimarbaşı Sarkis Bin Lole'nin elinden çıkmış bir yapı vardır. 19. yüzyılın sonlarında Mardin'de yaşayan Ermeni mimar Lole, Kudüs ve Sicilya'ya yaptığı ziyaretten sonra "mimarbaşı" ünvanını almıştır. Mesleği babasının yanında çalışarak öğrenen mimarbaşı Lole'nin kardeşi ve çocukları da bu işi sürdürmüşlerdir. Lole'nin eseri olan



binaların arasında Gazipaşa İlkokulu, Cercis Murat Konağı, Eski PTT binası, Şehidiye Camii minaresi ve kendi oturduğu ev vardır.

| Eyvan

Üç tarafı açık, üstü kapalı bir odayı andıran eyvanlar Mardin yapılarının vazgeçilmez alanlarıdır. Özellikle dini yapılarda ve varlıklı ailelerin konaklarında görkemli eyvanlar görülür. Yüksek kemerli bu eyvanların içindeki selsebilden devamlı akan su, bir su yoluyla öndeki havuza akarak bir hava akımı oluşturur. Yazın kavurucu günlerinde birazcık ferahlamak için tasarlanmış bu mekanlar işlevsel oldukları kadar görünüşleriyle de göz okşayıcıdır.





* | Eski Vali Konağı

Şehir merkezi, Mardin

1896-1908 yıllarında dönemin belediye reisi Sırrı Efendi zamanında inşa edilmiştir. Vali konağı amaçlı inşa edilen bina daha sonraki dönemlerde hali okulu, özel dersane, misafırhane ve hastane olarak kullanıldı.

Mardin sivil mimarisinin güzel örneklerinden birisidir. Kalker taşından yapılmıştır. Mardin'deki başka yapılarla kıyaslandığında konak daha sade bir görünüm sergilese de cephede ve batı kanatta yer alan odalardaki kapı süslemeleri gözaldır. 2010-2011 yıllarında restore edilen yapı yeniden eski işlevine döndürülerek Mardin Vali Konağı olarak kullanılmaya başlanmıştır.



* | Gazi Paşa Okulu

Birinci Cadde, Mardin

Mimarbaşı Lole'nin 1897 yılında inşa ettiği yapı Dikran Mükellefi'nin malikanesiydi. 1937'den beri okul olarak kullanılmaktadır. Odaları herbiri diğerinden farklı oyma taş süslemelere sahiptir.



| Şatanaların Evi (Eski PTT Binası)

Birinci Cadde üzerinde, Mardin

1890 yılında Mimarbaşı Lole tarafından Mardin'in önde gelen ailelerinden Şatanalar için yapılmıştır. Mardin'deki en büyük U planlı evlerden biri olan konak iki katlıdır. Binaya güney kapısından girilir. Giriş katı ve üst katı bir avlunun çevresinde U şeklinde dizilmiş revaklar, eyvanlar ve odalardan meydana gelir. Kapılar, pencere söveleri, iç mekandaki nişler ve mihrabiyedeki ince taş işçiliği son derece göz alıcıdır.

Yapı 1930'ların sonlarında Memleket Hastanesi olarak kullanılmış, daha sonra otele dönüştürülmüştür. 1953'te aileden satın alınarak PTT tarafından kullanılan konak bugün Mardin Artuklu Üniversitesi Otelcilik Yüksek Okulu tarafından Uygulama Oteli olarak kullanılmaktadır. Bu mekanda birçok televizyon dizi filmi çekilmiştir.



* | Şahkulu Bey Konağı

Birinci Cadde, Mardin
Tüccar ve toprak sahibi varlıklı bir ailenin mensubu olan Raffi ve Tomas Çerme kardeşler tarafından Mimarbaşı Sarkis Lole'ye yaptırılmıştır. Arazi eğimine oturtularak 3 katlı inşa edilmiş ev, 2040 metrekairelik bir alanı kaplamaktadır. Cephe düzenlemesi olarak Mardin konut tipinden değişik özellikler taşır. Geleneksel formlar İtalyan Rönesans üslubuyla birlikte kullanılmıştır. Binanın güney cephesindeki üçlü kemer düzenlemesi bu tür mimarinin Mardin'deki en güzel örneklerinden biridir. Günümüzde Şahkulu Bey ailesi tarafından kullanılmaktadır.

| Surur Hani

Birinci Cadde, Mardin
Kervanların konaklama yeri olarak inşa edilmiş iki katlı taş bina tarihi dokusunu kaybetmemiş önemli Mardin yapılarından biridir. Surur Garajı olarak da bilinir. 17.-18. yüzyıllarda yapılmış olabileceği düşünülür. Dikdörtgen bir avlu etrafında revaklı mekanlardan oluşan yapı restore edilmiştir. İçinde restoran ve kafeler yer alır.



| Tatlıdede Evi

Uluçami Mahallesi, Mardin
Zamanında bir Süryani aileye ait olan yapı 580 yaşındadır. Rivayete göre 240 yıl önce çocukların binanın avlusunda bulduğu küp içinden çıkan Macar altınları ile üst kat inşa edilmiş ve o tarihten sonra konağın adı Beyt Macar (Macarların evi) olmuştur. Yapı 1997 yılında Tatlıdede ailesi tarafından satın alındı; restorasyonu yapılarak butik otele dönüştürüldü.



Birinci Cadde altı, Mardin

* | Tokmakçılar Konağı

Adres, Mardin

Güneydeki Yeni yol'dan tepeye doğru bakıldığında yamaç üzerinde hemen dikkati çeken taş konak Mardin'in en büyük evidir. Zemin katla birlikte beş katlıdır. Geçmiş 16. yüzyıla dayanan konak, girişleri birbirinden bağımsız olan yapı birimlerinden oluşur. Mimari katmanları ve yapısal karmaşıklığı konağın bu birimlerinin farklı zamanlarda yapıldıkları izlenimini uyandırır. Günümüzde birçok ailenin oturması nedeniyle bina çeşitli bölümlere ayrılmıştır. Konak, Mardin'i modern sanatın merkezi haline dönüştürebilmek amacıyla ilki 2010 yılında düzenlenen Mardin Bienali'nde de birçok sanatçının eserlerini sergilediği yapılardan biri olmuştur.



* | Firdevs Köşkü

Nusaybin yolu üzeri, Mardin

Bir Artuklu sarayının günümüze kalmış tek parçasıdır. Selsebilli eyvanlarıyla Mardin'e özgü konut mimarlığının gelişmiş ve büyük boyutlardaki bir örneğidir. Görkemli yapı, 13. yüzyıl sonu 14. yüzyıl başları arasında tarihlenir. Ağaçlıklı bir bahçe içinde yer alan köşk düzgün kesme taşlardan yapılmıştır. İki katlıdır; bütün Mardin'i gören ve Mardin Ovası'na doğru eşsiz bir manzaraya sahiptir. Selsebilli büyük eyvan ve önündeki havuz etkileyicidir. Devamlı rüzgar alması nedeniyle yaz aylarında özellikle tercih edilen köşkün geçmiş zamanda Mardin'de hüküm sürmüş bütün yöneticiler tarafından kullanıldığı söylenilebilir. Bu da köşkün zamanla orijinal şeklinde büyük değişiklikler olmasına yol açmıştır.

Midyat

Güneydoğu Anadolu'da Ortaçağ havasını en iyi koruyan yerleşim yerlerinden biri olan Midyat, evleri, kiliseleri ve çarşılarıyla görmeye değer bir merkezdir.





| Midyat

Midyat, Mardin'in doğusunda yer alan, görmeye değer, şirin bir ilçedir. Varlığı Asurlular'dan bu yana bilinen tarihi bir yerleşimdir. Midyat, Hristiyanlığın yayıldığı ve kök saldığı Tur Abdin bölgesinin tam ortasında yer alır. 11. yüzyılda Artukoğulları'nın genişlemesiyle birlikte Mardin, Hasankeyf ve Musul eyaletleri arasında kalan konumu sayesinde köprü görevi gören bir bölge olmuş ve en parlak dönemlerinden birini yaşamıştır. İlçenin sınırları içinde Süryaniler'e ait önemli dini yapılar vardır. Tur Abdin Metropolitliği'nin merkezi olan Mor Gabriel Manastırı da Midyat'ın 25 km doğusundadır. Ayrıca hem ilçenin içinde, hem de civarındaki köylerde

kimi zamana yenilmiş kalıntı halinde, kimiye sapasağlam bugünlere gelmiş çok sayıda kilise ve manastır bulunur. Günümüzde kilise sayısının cemaate oranla fazla olması nedeniyle her hafta başka bir kilisede ayin yapılmaktadır. İlçe, Eski Midyat ve Yeni Midyat şeklinde iki bölümden meydana gelir. İlçe sokaklarında dolaştığınızda Ortaçağ havasını hissedebilirsiniz. Kesme taştan yapılmış evler özellikle günbatımında tablo güzelliği kazanırlar. Midyat sivil mimari yapıları ve çarşılarıyla görmeye değer bir merkezdir.

I Mor Gabriel Manastırı

Süryani Kadim Ortodoks Cemaati'ne ait olan manastır, Hristiyan dünyasının günümüzde de kullanılan en eski manastırlarından biridir. Yüksekçe bir tepe üzerindeki manastırın resmi kuruluş tarihi 397'dir. Ana Kilise Bizans İmparatoru Anastasius'un gönderdiği bağışlarla inşa edilmiş ve değişik tarihlerde eklentiler yapılmıştır. Ana kilisenin apsis bölümünün zemin ve tavanındaki mozaikler, doğu bölgelerindeki Bizans sanatının günümüze ulaşabilen en görkemli örneğidir. Theodora Kubbesi olarak anılan kısım, manastırı ziyaret eden I. Justinianus'un eşi Theodora'nın katkı ve bağışlarıyla, sekizgen biçiminde yapılmıştır. 6. yüzyılın ilk yarısına tarihlenen kubbenin vaftizhane için yapıldığı düşünülür. Komplekste Ana Kilise'nin yanı sıra Meryem Ana'ya, Kırk Şehitler'e ve manastırın kurucusu Mor Simeon'a adanmış üç kilise daha vardır. Mor Simeon Kilisesi'nde Mısırlı Keşişlerin Mezarı olarak bilinen sekizgen bir anıt mezar ve üç mezar odası bulunmaktadır. 1997 yılında restore edilmiştir.



Midyat-İdil Yolu, 23. Km, Güngören Köyü

I Meryem Ana Kilisesi

Dargeçit İlçesi, Hah (Anıtlı) Köyü
Köyün güney kıyısında yükselen kilise mimari açıdan eşine az rastlanacak güzelliktedir. Süryani dilinde Yoldath Aloho (Tanrı Anası) ismini taşır; çoğu kez Arapça el Harda (bakire) olarak anılır. Söylence Meryem Ana Kilisesi'nin kuruluşunu Hz İsa'nın doğumuna bağlamaktadır. 1. yüzyılda yapılmış zafer takı biçimli bir Roma yapısının 5.-6. yüzyıllarda bu kiliseye dönüştürüldüğü düşünülmektedir. Kubbenin dıştan üst yapısı ve çan kulesi ise 20. yüzyıl eklemeleridir. Kilise Mardin civarında az rastlanan kare planı ve merkezi kubbesiyle Deyrülzaferan Manastırı'na benzer.

Anıtlı (Hah)

Midyat'ın 21 km doğusunda bulunan Anıtlı, çok eski bir Süryani köyüdür. Diğer Süryani köylerinden farkı, nüfusunun tamamının Süryani oluşudur. Alçak bir tepeye kurulmuş olan köyün çevresi de verimli tarla ve bağlarla çevrilidir. Ortaçağ'da önemli bir merkez olan Hah'ta 8 kilise vardı. Hah, Tur Abdin bölgesinin ilk metropolitliğidir.



I Mor Barsavmo Kilisesi

Merkez, Mardin

5. yüzyıla tarihlenen kilise, Mor Barsavmo adlı mucizeleri ve erdemleriyle ünlü, çilekeşlerin başı olarak bilinen azizin adını taşır. 1910 yılında eski temelleri üzerine geleneksel biçimde yeniden kurulmuş zengin bezemeli bir kilisedir. Kilise genelde açıktır.



I Mort Şimuni Kilisesi

Merkez, Midyat

9. yüzyılda inşa edilen yapı ilçe merkezindeki en eski kilisedir ve Midyat'ın metropolitlik merkezidir. Patrik ya da metropolit ilçeyi ziyaret ettiğinde bu kilisede kalır ve ibadet eder. Kilise geniş avlunun kuzeydoğu köşesinde yer alır. Mort (azize) Şimuni rivayete göre Hz İsa'ya inancından dolayı Roma İmparatoru Antiakos tarafından yedi çocuğuyla birlikte öldürülmüş bir kadındır. Mort Şimuni Kilisesi, bölgede azize için yaptırılmış birkaç kiliseden biridir.



I Mor Abraham Hobel Manastırı

Midyat'ın 1 km doğusunda, Midyat

5. yüzyılda Mor Gabrielli keşişler Abraham ve Hobel tarafından kurulmuştur. Midyat Hristiyanlarının merkez mezarlığı buradadır. Bir dönem aktif olmayan manastır son yıllarda yapılan restorasyondan sonra tekrar faaliyete geçmiştir.

Manastırın avlusunun doğusunda yanyana dizilmiş üç kilise sıralanır. Bunlardan en eskisi 5. yüzyıla tarihlenen Mor Habel Kilisesi'dir.

Bu kilisenin yapımından bir süre sonra Mor Barsavmo'nun ustası olan Mor Abraham buraya gelmiş ve onun adına da büyük bir kilise yapılmıştır. O zamandan beri de bu manastır Mor Abraham Hobel Manastırı olarak anılır. Bu kilisenin doğu duvarının büyük bölümü özgündür. Üçüncü kilise olan Meryem Ana Kilisesi küçük ve kubbeli bir yapıdır; tek başına durur. Manastırda Meryem Ana kubbesi vardır.



Estel

İlçenin batı tarafında yer alan Estel bir asırdan daha az bir süre önce ayrı bir köydü. Midyat ve Estel'in genişlemesiyle birlikte iki yerleşim yeri Midyat adı altında resmen birleşti. Estel de aynı eski Midyat gibi kıvrılan sokaklar ve eski taş evleriyle tarihi bir dokuya sahiptir. Estel'i Midyat'tan ayıran en büyük özelliği Arapça konuşan Müslüman nüfustur. Burada kiliselerin yerini camiler alır. 200 yıllık Ulu Cami Estel'dedir.



I Midyat Devlet Konukevi

Gümüşçüler Çarşısı yakını

Midyat Kaymakamlığı tarafından İshak Şabo'dan satın alınarak konukevine dönüştürülen yapı, olağanüstü güzellikteki cephe süslemeleriyle Midyat'ın en gözele çekicisidir. Binanın en alt katında anakaya olarak elde edilmiş bir oda ile onun önüne eklenmiş bir bölüm yer alır. İkinci katta geniş bir teras ile üç oda, üçüncü katta da geniş bir teras ve iki oda bulunmaktadır. Dama çıkıldığında hem yapının kendi yüksekliği, hem de bir tepenin üzerinde olması sayesinde bütün Midyat'ı seyretmek mümkün olmaktadır. Bu teras Midyat fotoğrafı çekmek için ideal bir noktadır.

"Sıla" dizisinin burada çekilmesiyle ünlenen bina daha sonra birçok başka diziye de mekan oldu.

I Midyat Belediyesi Kültürevi



Dr. Alaettin Aslan Caddesi, Midyat

Midyat Belediyesi'nin restore ve tefriş ettikten sonra hizmete açtığı kültür evi çok sayıda oda ve ziyaretçilerin ilçeyi seyredebilecekleri balkonlara sahiptir. 400 metrekare kapalı alana sahip kültürünün bodrum katında mağaralardan dönüştürülmüş odalar da yer almaktadır. Yapının hemen her odasında duvarlara asılmış, belediyenin dokuttuğu, üzerinde Türkiye'ye mal olmuş şair, siyasetçi, akademisyen ve düşünce insanlarının resimleri bulunan halılar da bu merkeze ayrı bir ilginçlik katar.

Estel Han

Estel, Midyat

Kervan yollarının üzerinde olan yerleşimde zamanında han vazifesi görmüş bir binadır. Üst katta yöresel eşyalar ve Mardin köylerinde çekilmiş fotoğraflar sergilenmektedir, yapının altında ise eski bir mağara bulunmaktadır. Mağaranın labirent biçiminde açılmış odalarında geçmiş dönemlerden kalmış eşyalar, tarım gereçleri ve silahlar vardır.

Kızıltepe

Mardin'in yanibaşındaki Kızıltepe kentin en büyük ve kalabalık ilçesidir. Eski şehir dokusunu kaybetse de önemli tarihsel zenginliklere sahiptir.



| Kızıltepe

Mardin'in 25 kilometre güneybatısında, Mardin-Urfa yolu üzerindeki Kızıltepe ilçesi ovada, düz araziye yayılmıştır. Kentin en büyük ve kalabalık ilçesidir. Geceleri Mardin tepesinin yamaçlarından bakıldığında, Kızıltepe'nin ışıkları ovanın karanlığında ışıldar. Kızıltepe, Yukarı Mezopotamya kültürünün etkisiyle şekillenmiş, önemli tarihsel zenginliklere sahip bir yerleşimdir. İlçe eski şehir dokusunu günümüzde kaybetmiştir. Kızıltepe geçmişinde Dunaysır, Koçhisar, Tell Ermen isimleriyle de anılmıştır. Tell Ermen Höyüğü'nden elde edilen verilere göre tarihi M.Ö. 6000'lere kadar gider. Kızıltepe Mardin'in başkent olduğu Artuklular döneminde seferi başkent olarak kullanılmıştır. Artuklular tarafından inşa edilmiş camilerin, medresenin ve hamamın olduğu Dunaysır, 12. yüzyılda gelişmiş bir beldeydi. Mezopotamya'dan gelen kervanlar buradan geçерlerdi.





Merkez, Kızıltepe

I Kızıltepe Ulu Camii

Artuklu ulu camilerinin son klasik örneğidir. Açık renkli kesme taş ve tuğla kullanılarak yapılmıştır. Avluya bakan giriş kısmı yani giriş kapısının olduğu yer önemli taş işçiliği örnekleriyle bezelidir. Cami mihrabının dilimli kemerleri üzerindeki kitabede belirtildiğine göre yapının inşaatına ölüm tarihi 1200 olduğu tahmin edilen Artuklu hükümdarı Hüsametdin Yavlak Aslan'ın emriyle başlanmış ve 1204'te kardeşi Artuk Aslan zamanında bitirilmiştir.

I Dunaysır Köprüsü

Koçhisar Mahallesi, Kızıltepe Ulu Cami'nin arkasında, Zergan (Ğurs) Çayı üzerindeki köprünün Artuklular tarafından 13. yüzyılın başlarında yapıldığı tahmin edilmektedir. Kuzey-güney istikametinde uzanmakta olan köprü, beş gözlü sivri kemerli, yolu eğimli olan köprüler grubuna girmektedir. Sarı renkli düzgün kesme taş malzemeden inşa edilmiştir.



I Ğurs (Zergan) Vadisi

Koçalar Köyü civarı, Kızıltepe Ğurs Vadisi, Ortaçağ'da bir zaman yolculuğuna çıkartan geleneksel taş mimarisi olan köyleri, bütün tarlaları, mağaraları, Roma ve Bizans kalıntıları, asırlık dut ağaçlarının altında koyunlarıyla dinlenen çobanları, tarihi değirmen ve camileri, su kenarında çamaşır yıkayan kadınları, alabalık lokantalarıyla saklı bir cennet gibidir. Mardin'e 20 km uzaklıktaki vadinin yolu asfalttır.

Nusaybin

Mardin'in sınır ilçesi
Nusaybin binlerce
yıl boyunca Yukarı
Mezopotamya'nın önemli
bir merkezi olmuştur.
Nusaybin'de çok önemli
İslam ve Hristiyan eserleri
vardır.



I Nusaybin

İpek Yolu güzergahı üzerinde önemli bir noktada bulunan ve M.Ö. 5000'lerde kurulmuş bir ticaret kenti olan Nusaybin, Mardin'in Suriye sınırındaki ilçesidir. Tur Abdin Dağları'nın eteklerinde, Çağ Çağ Suyunun kıyısında kuruludur. Binlerce yıl boyunca yerleşim alanı olan şehir, Yukarı Mezopotamya'da gelişen uygarlıktan etkilenmiş, bölgenin önemli bir merkezi olmuştur. Tarihi kaynaklarda adı M.Ö. 966-935 yıllarında Asur Krallığı zamanında geçmeye başlar. Tarihin ilk üniversitelerinden ünlü Nusaybin Okulu 4. yüzyılda burada kurulmuştur; zamanında bin öğrencinin yatılı olarak okuduğu okulun giriş kapısının kalıntıları bugün Türkiye-Suriye sınırın girilmez alanında kalmıştır. Haydarpaşa-Bağdat demiryolunun Türkiye'den Suriye'ye geçiş yapan son istasyonu Nusaybin'in Çelik mahallesindedir. Midyat-Nusaybin arasında "Beyaz Su" diye adlandırılan ve son yıllarda düzenlenen sulak bölge çevreden gelenlerin de faydalandığı bir dinlenme alanıdır.





I Zeynel Abidin Camii ve Türbesi

Yıldırım mahallesi, Nusaybin Vakfiyesinden 12. yüzyılda inşa edildiği bilinmektedir. Bu, aynı zamanda Mardin'in en eski vakfıdır. Kare planlı tek katlı bir yapıdır. Üst örtüsü düz damdır. Düzgün olmayan kesme taştan yapılmıştır. Hz. Muhammed'in 13. göbek torunu Zeynel Abidin'in adıyla anılan camide kendisinin ve kız kardeşi Sitti Zeynep'in makamı vardır. Nusaybin'in en önemli camisi olarak nitelendirilir. Kültür ve inanç parkı projesi ile Unesco geçici listesine girmiştir.

I Selman-ı Pak Camii

Rüzgar Sokak, Nusaybin Camiye adı verilen Selman-ı Pak'in (Selman-i Farisi) yaşamıyla ilgili bilgiler genellikle söylentilere dayanır. Anlatılanlara göre çocukluğunda Hırstıyanlığı benimsiyerek ailesinin yanından ayrıldı. Suriye'deyken ölüm döşegindeki öğretmeni ona Hz Muhammed'in ortaya çıkacağını haber verince gittiği Arabistan'da esir edilip satıldı. Medine'de İslam dinine girdi ve Hz Muhammed tarafından özgürlüğüne kavuşturuldu. Hz Muhammed'i tıraş ettiği için berberlerin piri sayılır. Mezarı Kerbelâ'yı ziyaretten dönenlerin uğrak yeridir.

I Mor Yakup Kilisesi

Zeynel Abidin Camii yanı, Nusaybin Yukarı Mezopotamya'nın en eski kiliselerinden biridir. 4. yüzyıla tarihlenir. Kilise, hastalara şifa vermesi, sakat ve topalları iyileştirmesi, bir haftalık bebeği konuşturması gibi mucizelerine inanılan ve azizlik mertebesine yükseltilen Mor Yakup'un adını taşır. 309 yılında Nusaybin episkoposluğuna getirilen Mor Yakup, burada bir katedral ve vaftizhane inşa ettirmiştir. 8. yüzyılda katedralin yıkılması üzerine vaftizhane kiliseye dönüştürülmüş ve Mor Yakup Kilisesi olarak anılmaya başlanmıştır. Yaklaşık 1700 yıllık olan kilise birçok yerinde yüksek kabartma tekniğinde yapılan bezemelerle süslüdür; bu bezemeler çok iyi korunmuş bir haldedir. Mardin'in en iyi taş işçiliği olarak kabul edilir.

Mor Yakup ve öğrencisi şair Mor Efrem 326 yılında da ünlü Nusaybin Okulu'nu kurmuşlardır. Dünyanın ilk üniversitelerinden biri olan bu okulda 800-1000 kadar öğrencinin yatılı olarak okuduğu kaynaklarda geçmektedir. Nusaybin Okulu'nda teolojinin yanı sıra felsefe, mantık, edebiyat, geometri, astronomi, tıp ve hukuk dersleri verilmekteydi. 38 yıl boyunca bu okulda öğretmenlik yapan Mor Efrem, Süryani edebiyatının önemli bir şairi ve Süryani dilinin en büyük ustası kabul edilir. Birçok ilahi ve şiir yazmış olan Mor Efrem en eski Süryani ilahilerini bestelemiştir. "Nusaybin Kültür ve İnanç Parkı Projesi" kapsamında kilise arazisinde 2000 yılında başlatılan arkeolojik kazı çalışmaları tamamlanmış, restorasyon ise sürmektedir.



Nusaybin Kültür ve İnanç Parkı Projesi

Zeynel Abidin Camii İslamiyetin, Mor Yakup Kilisesi de Hristiyanlığın önemli mabetlerindendir. Birbirlerinden 50 metre uzaklıkta yer alan ve sürekli birlikte anılan iki yapı ortak bir tarihi geçmişe de sahiptir. Osmanlı dönemi kayıtlarında Mor Yakup Kilisesi'yle Zeynel Abidin Camii'nin ortak vakıf mülklerine sahip olduğu geçer. 1910 yılında çekilen fotoğraflar kiliseyle cami arasında herhangi bir yapının olmadığını ve tek bir yerleşke alanında yer aldıklarını gösterir. Caminin 1952 yılında Süryani bir usta tarafından yapılan minaresinde kilisenin çan kulesindeki dekoratif ve mimari öğelerin benzerlerinin bulunması, kültürlerarası ilişkinin yakınlığını sergilemektedir. İki farklı dinden olan ama ortak bir tarihi süreci ve ortak bir kaderi paylaşabilen bu iki yapıyı korumak ve gelecek nesillere aktarmak amacıyla 2000 yılında "Kültür ve İnanç Parkı" projesi başlatıldı. Kilise alanında beş sene süreyle yapılan kazı çalışmalarında geçmiş zamanla ilgili önemli ipuçları veren bulgular ortaya çıkarıldı.

I Mor Evgin Manastırı

Girmeli beldesi
4. yüzyılda kurulmuş olan manastır çok geniş bir alana yayılır. Çok eski tapınaklardır. Mor Evgin'in Hristiyan azizlerinden olduğu belgelerde yazılıdır. Manastıra adını veren Aziz Evgin'in Mısır'ın Kızıldeniz kıyısında inci dalgıcı olduğu, 340 yılı civarında buraya gelip manastırı kurduğu rivayet edilir. Tur Abdin Dağı'nın yamacında, ovadan 500 metre yüksekliktedir. Belli bir noktaya araçla gittikten sonra kısa bir yürüyüş sonrasında ulaşılabilir.



I Gırnavaaz Höyüğü

Nusaybin'in 4 km. kuzeyinde Yaklaşık 300 metre çapında ve 24 metre yüksekliğinde bir höyüktür. Kazı çalışmaları sonucunda, M.Ö. 4000-700 yılları arasında sürekli bir yerleşim yeri olarak kullanıldığı anlaşılmıştır. Uruk, Sümer, Hurri-Mitanni ve Asur kültürünün izlerini barındırır. Höyük üzerinde İslami dönemlere ait büyük bir mezarlık bulunmaktadır. Kazılar sırasında Yeni Asur devrine ait tabakalarda bulunan çivi yazılı tabletlerde göre Gırnavaaz'ın adı "Nabula"ydı. "Cinlerin mezarı" da denilen Gırnavaaz çok kutsal bir şifa merkezi olarak kabul edilirdi.



I Marin Harabeleri

Nusaybin'in 15 km kuzeydoğusunda Mezopotamya'nın en büyük şehirlerinden biri olan Marin, tarihi boyunca çok el değiştirmiştir. Roma, Bizans ve Süryani Kadim Ortodoks Cemaati'ne ait çok sayıda kilise kalıntısı mevcuttur. Kuzey kesiminde ise saray ve kilise kalıntıları ile kaya üzerlerinde ve mağara girişlerinde çivi yazıları ve çeşitli kabartma resimleri görülür. Şehrin akarsuyu olmadığı için her evde bir sarnıç vardır. Sultan Timur'un Cizre'yi almaya giderken şehir halkının kılıçtan geçirildiği ve Marin'in bir daha eski haline kavuşamadığı söylenir. Şehrin batısında Bizans eseri olduğu tahmin edilen kalenin burçları ve surları günümüze kadar gelebilmiştir. Alanda şehrin İslami dönemine ait bir sarayın kalıntıları bulunur.



I Kalecik Köyü

Nusaybin-Midyat yolu üzerinde Bir tepenin üzerine kurulmuş olan köyün evleri Çatalhöyük evlerini andırır. Evler taştan yapılmıştır. Köyün içinde kalıntıları olan kalenin hangi döneme ait olduğu bilinmemektedir. Kalecik köyü manzara fotoğrafı çekmek için çok uygundur.

I Kaçakçılar Çarşısı

Merkez, Nusaybin Çarşının böyle adlandırılmasının nedeni, Suriye sınırına yaklaşık 1 kilometre uzaklıkta olmasıdır. Günümüzde burada satılan herşey yasal değildir. Bu hareketli ve canlı çarşıda hemen hemen herşey bulunur. Saatler, elektronik ürünler, ses sistemleri ve güneş gözlükleri çok ucuz fiyata satılmaktadır. Sürme, kına, kına motifleri, şal ve eşarplar da tercih edilen ürünlerdendir.

I Beyazsu

Mardin'in Nusaybin ile Midyat ilçelerini birbirine bağlayan karayolu üzerinde

Beyazsu Vadisi yörenin kurak ve ağaçsız coğrafyasında bir vahadır. Beyazsu suyu serin ve berraktır. Mardin ve diğer ilçelerin içme suyu bu dereден elde edilmektedir. Vadide akan derenin yaz aylarında piknik alanları, suyun içine yerleştirilmiş "taht" denilen platformları ve akar suyun sağladığı serinlikle bölgenin her köşesinden ziyaretçilerin geldiği bir dinlenme ve yeme-içme alanıdır. Derenin üzerinde kurulmuş balıkçı lokantalarında burada avlanmış balıklar satılır. Beyazsu ve Karasu adlı yeraltı su kaynakları çıkış yerlerinden birkaç kilometre sonra birleşirler. Akarsu, Nusaybin Barajından sonra Çağ Çağ Suyu adını alır.



Savur

Binlerce yıldır aynı
isimle aynı yerde varlığını
sürdüren Savur, Mardin'e
benzerliği nedeniyle halk
arasında "Küçük Mardin"
diye anılır.



I Savur

Mardin'in 45 km kuzeydoğusundaki ilçesi Savur, Antik Tur Abdin Yolu'nun ana güzergahındadır; Asur metinlerinden anlaşıldığına göre dörtbin yıldır aynı yerde aynı isimle varolmuş bir yerleşimdir. Bölgenin önemli merkezlerindendir. Aynı Mardin gibi tepe yamacına kurulmuş olan Savur ayrıntılı taş işlemeli mimarisıyla dikkat çekicidir. Mahalli ustaların ellerinden çıkmış Savur evleri dış görünüşleriyle Mardin evlerine çok benzerler; ahşap tavan kullanımı gibi mimari elemanlarda ise farklılık gösterirler. Benzerlik nedeniyle halk arasında "Küçük Mardin" diye anılır. Bu Ortaçağ şehrinde dolaşırken evleri ve Bu Ortaçağ şehrinde dolaşırken evleri ve Eski Ulu Cami dikkat çekicidir. İlçenin içinden Savur Çayı geçer; Mardin'in sulak ve verimli yerlerinden biridir. Her türlü meyve, sebze ve bakliyatın yetiştiği ilçe esas üzümüyle ünlüdür. Savur köylerinde Ağustos ayının ikinci yarısından sonra başlayan bağbozumu geleneği şenlik haline dönüşmektedir.





| Hacı Abdullah Bey Konağı

Savur'a hakim Kambuza adlı tepenin yamacında inşa edilmiş 200 yıllık konak, Osmanlı mimari üslubunu taşıyan görkemli bir yapıdır. Konağın sahibi Hacı Abdullah Bey'dir. 7000 metrekarelik bir alanı kaplayan yapının 22 adet odası, mutfakları, bütün yönler açılan geniş eyvanları ve su kuyuları mevcuttur. Konağın üç giriş kapısı kapatıldığında kale görüntüsünü alır. Ev, iç mekan kullanımı konusunda fikir verecek şekilde korunmuştur.

Hacı Abdullah Bey Konağı'nda turist gruplarına öğle ve akşam yemek hizmeti verilmekte, arzu edildiği takdirde konaklama imkanı da sağlanabilmektedir. Ayrıca ziyaret etmek, çay-kahve içmek de mümkündür. Savur'un en yüksek noktasındaki konağa yürüyerek çıkmanın yorucu olabileceği gözönüne alınarak araç tercih edilebilir.



| Savur Kalesi

Kale, Savur ilçesinin sırtını dayadığı yüksek tepenin üst düzlüğüne tek beden halinde kurulmuştur. Belgeler, M.Ö. 1000'de Asurlular tarafından fethedildiğini ya da inşa edildiği göstermektedir. Romalılar ve Araplar arasında sürekli el değiştirmiş ve uzun zaman merkezi bir kale olarak kalmıştır.

| Eski Cami

Ne zaman yapıldığı bilinmemektedir. Ancak minaresinin eski bir çan kulesinden devşirildiği görülmektedir. Bu nedenle "Eski Kilise"de denilmektedir.

I Dereiçi (Killit) Köyü

Savur yolu üzerinde, ilçeye 5 km uzaklıkta Büyük bir bölümü terk edilmiş eski bir Süryani yerleşimidir. Taş yapılarıyla etkileyicidir. Göç vermeden önce büyük ve önemli bir Süryani yerleşimi olan köyün Ortodoks, Protestan ve Katolik üç kilisesi ve üç manastırı vardır. Şaraplarıyla da ünlüdür; köyün yakınlarında şarap üretilmekte ve bağbozumu geleneği devam ettirilmektedir. Köyün içindeki eski Süryani Ortodoks Mor Yuhannon Kilisesi 7. yüzyılda yapılmıştır. Kilise avlusundaki mezarların üstleri kıymetli taş süslemelerle işlenmiştir.

Köye 3 km uzaklıktaki Mor Abay Manastırı bugün harabe halindedir ama zamanında görkemli bir yapı olduğu kalıntılarından anlaşılmaktadır. Manastırın 6. yüzyılda inşa edilmiş olduğu tahmin edilmektedir. Mor Abay Manastırı'nın 1 km kuzeydoğusunda bulunan Mor Theodute Manastırı, 7. yüzyılın sonlarına doğru Mor Theodute adlı gezgin bir keşiş tarafından yanında Mısır'dan getirdiği kutsal emanetlerin üzerine kurulmuştur. Keşiş, hastalığı nedeniyle manastıra çekilmiştir. Günümüzde de migren hastaları şifa bulmak için manastırda gecelerler; bu nedenle burası "Baş ağrısı manastırı" diye de anılır.





I Savur Çayı ve Vadisi

Deniz seviyesinden yüksekliği ortalama 900 metre olan Savur ilçesinin içinden Savur Çayı geçer. Üzümlüyle ünlü Savur'da esas olarak bağcılık, kavakçılık ve doğal sebzeçilik yapılmaktadır. Yörede kiraz da yetiştirilmektedir. Kavakçılık Savur'da yüzlerce yıldır sürdürülmektedir. Asurlular zamanında Savur'dan Musul'a kavak ticareti yapıldığı; kavakların Dicle ırmağına taşınıp, oradan usta salcılar yönetiminde şişirilen deri tulumlar üzerinde götürüldüğü bilinmektedir. Kavakçılık günümüzde de Savur'un önemli gelir kaynaklarından biridir.

Şarapçılık ve bağbozumu

Güneydoğu Anadolu bölgesinde bağcılık yaygındır. Mardin'de en çok üretim Dargeçit, Midyat, Ömerli ve Savur'da gerçekleştirilir. Eylül ayının son haftasından başlayarak iklim şartlarına göre Ekim ayının sonuna kadar bölgede bağbozumu yapılır. Törensel bir özellik taşıyan bağ bozumu bütün aile fertlerinin katılımıyla üzümlerin toplanması ve işlenmesi sırasında şölene dönüşür. Üzüm yaş ve kurutulmuş biçimde tüketilir; yörede üzümden pekmez, pestil ve cevizli sucuk üretilir. Aynı zamanda da şarap yapılır. Yörede çok eski bir tarihi olan şarapçılık eski Mezopotamya ve Anadolu kültürünün önemli öğelerindendir. Mardin ve çevresinde yaşayan Süryaniler ve Ermeniler ikibin yıldır bağlarda ürettikleri üzümleri ev ortamında hiçbir katkı maddesi kullanmadan geleneksel yöntemlerle şarap haline getirmişlerdir. Hristiyanlar için kutsal olan şarap Süryaniler için de binlerce yıldır önemli bir içecek olmuştur. Süryani şarabı yakın zamana kadar evlerde, her ailenin ihtiyacı kadar üretilmekteydi. Artan ilgi ve istek üzerine yaygın üretime geçilmiştir. Şu anda piyasada farklı markalar altında Süryani şarapları üretilmekte ve satılmaktadır. Ayrıca yöredeki şaraphanelerde turistler için tadımlar da yaptırılmaktadır.



Hasankeyf

Dicle nehrinin kenarında kurulmuş Hasankeyf şehri korunaklı konumu ile tarihi boyunca önemini korumuştur. Baraj kurulumu nedeniyle kültür varlıklarının bir bölümü sular altında kalacak Hasankeyf, Mardin turlarının ayrılmaz parçasıdır.



| Hasankeyf

İçinden Dicle nehrinin geçtiği Hasankeyf Mezopotamya bölgesinde yer alır. Denizden yüksekliği 520 metre olan ilçe Midyat Sıradağları ile Raman Dağları arasındaki vadidedir. Sarp kayalıklar üzerine bir kale ve aşağı şehir olarak kurulmuştur. Konumundan dolayı her dönemde önemini koruyan şehir Artuklular zamanında bir süre başkent oldu. Türk-İslam tarihinde önemli bir yere sahip Hasankeyf 16. yüzyılda bölgenin dördüncü büyük şehriydi. Artuklular, Akkoyunlular ve Eyyubiler döneminde şehirde önemli eserler inşa edildi. Hasankeyf mağara ve kaya kovuğu gibi doğal oluşumlarla bütünleşen bir Ortaçağ kent dokusuna sahiptir. Önemli yapılar arasında Hasankeyf Kalesi, Küçük Kale, Büyük Saray, Küçük Saray, Hasankeyf Köprüsü, El-Rızk Camii, Ulu Cami, Sultan Süleyman Camii, Koç Camii, Kızlar Camii, Zeynel Bey Türbesi, İmam Abdullah Zaviyesi ve Osmanlı Hamamı yer alır. Türkiye'nin dördüncü büyük barajı olan Ilisu Barajı'nın su tutmasıyla birlikte Hasankeyf'in bir kısmındaki kültür varlıkları da su altında kalacak. Hasankeyf, Batman'ın bir ilçesi olmasına karşın, Mardin ve çevresine yapılan turistik gezi rotalarına dahil edilmektedir.







* | Hasankeyf Kalesi

Tarih öncesi dönemlerde de yerleşim alanı olarak kullanıldığı yönünde tahminler olan Kale 363 yılında sınırlarını Sasaniler'e karşı koruma altına almak isteyen Bizanslılar tarafından yapıldı. Tamamen doğal kayalardan oluşan kaleye doğu ve batıdaki iki tane merdivenli yol ile ulaşılır. Eyyubiler ve Artuklular döneminde kaleye kaynak suyu getirilmişti. Kaledeki evlerin çoğu, oyulmuş mağaralardan oluşur.

* | Büyük Saray

Kalenin kuzeyinde, Ulu Cami'in altındadır. Büyük ölçüde yıkılmış ve göçükler altında kalmıştır. Nehre bakan kuzey cephesi yuvarlak payandalarla desteklidir. Sarayın girişi bu cephenin ortasındadır. Giriş kapısının karşısında dikdörtgen bir kule vardır. Köprü ayaklarında olduğu gibi kesme taşları madeni kramplarla kenetlidir. Sarayın üzerinde hiç kitabe yoktur. Yapıdaki taşçı işaretlerinin, köprüdeki işaretlerle benzerliği Artuklular tarafından yapıldığını düşündürür.

* | Küçük Saray

1328 yılında Eyyubi Muciruddin Muhammed tarafından yaptırılan bu saray kalenin kuzeydoğu ucundadır. Kayalar aşağıdan itibaren saraya uygun bir şekilde yontulduğu için dev bir kule görünümündedir. Hasankeyf'teki birçok kubbe ve tonozlu yapıda olduğu gibi, bu sarayın tonozu da bol harcın içine gömülmüş çanak çömleklerden yapılmıştır. İmparatorluk erkanının ve yöneticilerin yaşadığı, gözetleme kulesi olarak da kullanılmış bir köşk olan bu sarayın seyirlik teraslarından Hasankeyf manzara fotoğrafları çekilebilir.

I El-Rızk Camii

Dicle Nehri'nin doğusunda, köprü ayağına yakın bir noktada yer alan camii'nin ana kapısında 15. yüzyıl sonlarında Akkoyunlular dönemine ait bir kitabe vardır. 1409 yılında yapılan caminin orijinal yapısından günümüze sadece minaresi kalmıştır. Bu minarenin en önemli özelliği şerefeye çıkan merdivenlerin çift yollu olmasıdır.



I Koç Camii

Sultan Süleyman Cami'nin güneyinde yer alır. Plan özellikleri ve alçı süslemelerinden dolayı Eyyubiler'e ait olduğu ve 15. yüzyılda yapıldığı tahmin edilir. Yer yer sökülmesine rağmen çok canlı alçı süslemeleri vardır. Etrafındaki yapılardan bir külliye içinde yer aldığı anlaşılar. Kitabesi olmadığından kesin olarak hangi tarihte ve kimin tarafından yapıldığı bilinmemektedir.



I Zeynel Bey Türbesi

Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan'ın 1473'te Otlukbeli Savaşı'nda ölen oğlu Zeynel Bey için yapılmış bir anıt mezardır. Dıştan silindirik, içten sekizgen planlı yapı, miğfer biçiminde kubbeye örtülüdür. Gövde kısmını dıştan çevreleyen üç sıra halindeki çinilerde "Allah-Muhammed-Ali" yazıları yer alır. Yapının dış yüzeyindeki çiniler 14. yüzyılın ortalarından itibaren görülen klasik stilin Anadolu'daki tek örneğidir.

Sultan Süleyman Camii

Aşağı şehrin kuzey kısmındadır. Minare kaidesinin doğu cephesindeki kitabede caminin 1407 yılında Eyyubî Sultanı Süleyman tarafından yaptırıldığı yazar. Minare, avlu giriş kapısı ve çeşme düzgün kesme taşlardan yapılıp süslenmiştir. Şerefeden yukarısı yıkıktır.

Ulu Camii

1325 yılında Eyyubî Muciruddin Muhammed tarafından bir kilise kalıntısının üzerine inşa ettirilmişti. Kısım harap durumdaki minare moloz taşlar ile yapılmıştır. Kuzey cephesinde alçı süslemeler ve alçıdan yazılmış 1520 yılına tarihlenen kitabesi vardır.

Kızlar Camii

Koç Camii'nin doğusundadır. Orijinalinde bir anıt mezar olduğu tahmin edilmektedir. Kuzey cephenin köşelerinde bulunan türbelerin duvarlarında bitkisel süslerle bezenmiş kufi yazı ile zarif bir besmele yazılıdır. Yapının Eyyubîler'e ait olduğu tahmin edilmektedir.

Osmanlı Hamamı

Hasankeyf'te Osmanlı döneminden kalan tek eserdir. Hamam olarak tanımlanan yapı, Dicle'nin kuzey kenarında, tarihi köprü ayağının batısındadır. Kubbeli olmasından dolayı daha çok Osmanlı Cami mimarisi özellikleri yansıtır.



Hasankeyf Köprüsü

Yıkık durumdaki Hasankeyf Köprüsü Ortaçağ'da yapılan taş köprülerin en büyüğüdür. Üzerindeki taşçı işaretleri ve figürlerden yola çıkılarak Artuklular'a ait olabileceği ileri sürülür. Malabadi Köprüsü'yle büyük benzerlikler taşır. Büyük kemeri taşıyan iki orta ayağın arasındaki açıklık 40 metredir. Köprü ayakları, akıntı tarafında suyun basıncına dayanabilmesi için üçgen, diğer tarafta daire şeklindedir. Kesme taştan yapılmış kemerler ve dışcepheler birbirine madeni kenetlerle tutturulmuştur.

Mardin Mutfağı

Mardin'in yüzyıllar boyu bu topraklarda yaşamış farklı kültürlerden süzölüp gelmiş, kendine has, bol çeşitli ve lezzetli bir mutfağı vardır.



I Mardin Mutfağı

İklim, tarihi ve coğrafi konum ve yöredeki bitki örtüsü Mardin'de kendine özgü bir mutfağın ortaya çıkmasına yol açmıştır. Tarihi İpek Yolu üzerinde olması bu mutfağa baharatları kazandırmıştır; Yukarı Mezopotamya'da kervan yollarının keşiştiği bir noktada bulunması ve çok sayıda uygarlığa evsahipliği yapması ise farklı yemek kültürlerini biraraya getirmiştir. Güney ve Doğu Anadolu'nun bol baharatlı ve yağlı yemek çeşitleri Mardin'de de görülür. Ancak burada Arap ve Süryani etkisi belirgindir. Sebzenin beslenmedeki yeri oldukça azdır; Mardin mutfağı ağırlıklı olarak et, bulgur, yöresel otlar ve baharat ağırlıklıdır. Et hem kebab, hem de tencere yemeği şeklinde pişirilir.

Mardin'de meyve ve etin birlikte pişirildiği birçok yemek yapılır. Yemek ve tatlılarda tarçın, kişniş, mahlep, zencefil, yenibahar ve kakule gibi baharatlar sıkça kullanılır; bilinen birçok yemeğe Mardin baharatları katılarak bambaşka lezzetler elde edilmektedir. Mardin ve çevresinde yetişen yabani salatalık, mazi, meyan kökü, gözdaşı, ıbzor, çemen, oğulotu, ebegümeci, gıbzara, yeşil nohut ve kenger kökü gibi yöresel otlar meze, yemek ve tatlılarda sıklıkla bulunur. Mardin restoranlarında Mardin Mutfağı'na ait birçok yemek usulüne göre hazırlanarak sunulmaktadır. Ayrıca yine birçok restoranda Mardin'e has mezelerin birarada sunulduğu tadım tabakları da bütün bu farklı lezzetleri bir seferde tatma imkanı sağlamaktadır.

Mardin Mutfağı'nda damak zevki kadar yemeklerin görünümüne de önem verilir.





I Mardin badem şekeri (milebbes)

Tarçın, kakule gibi çeşitli baharatlarla tatlandırılan badem şekerleri yerli bademden üretilir. Mavi renkli badem şekerine halk arasında "hayalet şeker" de denir. Mavi rengi veren bölgede yetişen lahor ağacından elde edilen kök boyadır.



I Mardin Leblebisi

Mardin'de leblebiciliğin uzun bir geçmişi vardır. Çağlar boyu Mardin'de konaklayan kervanlar erzak temin ederken leblebiyi unutmazlardı. Nohutlar, tatlı veya tuzlu olarak tatlandırıldıktan sonra odun ateşiyle yanan fırınlarda kavrularak leblebi haline getirilirler. Tuzlu, tuzsuz, baharatlı, tarçınlı, vanilyalı, biberli, karanfilli ve şekerli leblebiler Mardin'in en tanınmış leblebileridir.



I Peksimet (İhbeys kavi)

Mardin'de hemen her yerde satılan bu peksimet halkın çok tükettiği, tarih boyunca şehirde konaklayan kervanların satın aldığı bir yiyecektir.



I Mirra

Uzun sürede özel yöntemlerle yapılan bu kahve çeşidi, bölgenin diğer illeri gibi Mardin ve çevresinde de sevilerek içilen önemli bir içecektir. İçine kakule de eklenir. Genellikle özel günlerde ikram edilir. Kulpsuz bir fincanda yarısını geçmeyecek kadar doldurularak sunulur. Geleneğe göre mirra fincanının asla yere bırakılmaması gerekir.

Mini Yemek Sözlüğü

Kaburga dolması

İçi pilavla doldurulmuş kuzu kaburgası

Maklube

Kuzu eti, patates, patlıcan ve pirinçle yapılan baharatlı bir yemek

Kibbeh

İşkembe dolması

Kiliçe

Müslüman ailelerin bayram ve mevlutlarda pişirdiği bu mahlepli çörek Süryanilerin Paskalya Çöreği'ne çok benzer.

Lebbeniye (Mehir)

Yoğurtlu buğday çorbası

Sembusek

Şam Böreği de denilen bir çeşit kapalı lahmacun



Alluciye

Malzemeler

Kemikli ve biraz yağlı kuzu veya koyun eti
250 gram köftelik kıyma
250 gram taze soğanın yeşil kısmı
1 demet maydanoz
500 gram yeşil ekşi erik
1 su bardağı sıvı yağ
Tuz

Hazırlanışı

Öncelikle erikler yumuşayana kadar suda pişirilir. Piştikten sonra süzgece dökülür ve ezerek çekirdekleri ayklanır. Diğer taraftan kemikli et sıvı yağda biraz kavrulduktan sonra üzerine eti örtecek kadar sıcak su eklenir. Etler yumuşayana kadar pişirilir. Bu arada kıymaya az tuz ekleyerek iyice yoğrulur ve küçük köfteler yapılır. Bu köfteler ayrı bir yerde sıvı yağda biraz kavrulur. Etler pişince içine köfteler, erikler, doğranmış yeşillikler ve biraz tuz eklenerek önce hızlı, kaynamaya başlayınca da kısık ateşte yarım saat pişirilir. Piştikten sonra kıyılmış maydanozla süslenerek servis yapılır.



Alışveriş yapalım

Mardin'in otantik çarşıları alışveriş meraklılarını mutlu edecek yöreye özgü çeşitleriyle dopdoludur.



I Alışveriş yapalım

Mardin geçmişte olduğu gibi bugün de ticaret hayatının oldukça renkli olduğu bir kenttir. Eski Mardin'in Birinci Cade'yi de içine alan çarşısı adeta zamana meydan okumaktadır. Çarşının kendine özgü labirenti andıran sokaklarında her türlü esnaf ve zanaatkarı görmek mümkündür. Mardin ve çevresindeki dükkanlar, pasajlar ve tarihi çarşılar iştah açıcı yiyecekler, giysiler, takılar ve yöreye özgü kullanım eşyalarıyla doludur. Günümüz modern şehirlerinin alışlagelmiş tekdüzeliğinden çok farklı bu otantik ortamdan evinize bir hatıra götürmeyi isteyecek ve eliniz boş dönmeyeceksiniz. Alışverişten yorulduğunuzda Mardin Ovası'na bakan çay bahçelerinden birinde oturup çay ya da kahvenizi yudumlamayı da unutmayın. Mardin'in Yenişehir tarafında ise diğer gereksinimlerin karşılanabileceği modern mağazalar bulunmaktadır. Mardin merkezine 20 km uzaklıktaki Mardin Havaalanı'nın bitişiğinde açılan alışveriş merkezi de mağazaları, su parkı ve sinemasıyla şehrin modern yüzünün bir parçasıdır.



I Kayseriye Bedesteni

Ulucami üstü, Mardin
1487-1502 yılları arasında, Akkoyunlu Sultanı Kasım Bey devrinde yaptırılmıştır. Ancak Osmanlı bedestenlerine benzer. Halk arasında Kaysariya ya da Bedesten şeklinde tanınır. Ulu Cami'nin kuzeyinde, çarşılar içindedir. Bedesten iki ana bölümden oluşur. Güneye bakan kısmında bir sıra dükkan bulunmaktadır; iç kısım ise yine dışarıdaki dükkanlara benzeyen mekanlarla çepçevre sarılmıştır. Dört tane giriş kapısı vardır. Zamanla büyük bir bölümü yıkılan yapı restore edilerek kullanılabilir hale getirilmiştir.



I Şahmaran

Mardin'de nereye gitseniz çerçevelemiş bir şahmaran resmi görürsünüz. Mardin'in bütün zanaatkarları bakırın, ahşabın ve bezin üzerine Şahmaran figürünü işlerler. Şahmaran Mardin'in kültürel derinliklerinde yer alan bir semboldür; artık Mardin ile özdeşleşmiştir. Aslında İran'a ait olan Şahmaran efsanesi, Anadolu'nun yanı sıra bütün Mezopotamya ve Arap coğrafyasında bilinir. Her yerde farklı şekilde anlatılan efsane bu yörede zamanla değişmiş ve Lokman Hekim olarak da anlatılmaya başlanmıştır. Hikaye, dünyanın sırlarını bilen bilgili ve bilge yılanlar kraliçesi Şahmaran ile yanlışlıkla onun mağarasına giren delikanlının yaşadıklarını anlatır. Yerelleşen hikayede, istemeden Şahmaran'ın ölümüne sebebiyet veren delikanlı üzüntüsünden diyar diyar dolaşır ve yılanlar kraliçesinden kendisine geçen bilgeliikle her derde deva olan Lokman Hekim'e dönüşür.





I Revaklı Çarşı

Eski Çarşıda, Mardin

Sipahiler ya da Tellallar Çarşısı olarak da bilinen yapı Mardin'de çarşının en göz okşayıcı köşesidir. 17. yüzyıl ortalarında inşa edildiği düşünülür. Çarşı, iki tarafı sütunlar üzerinde yükselen kemerli revakla örtülü uzun bir koridor şeklindedir. Orta bölümü açıktır. Revakların arkasında derin dükkanlar bulunur; içeride şahmaran figürleri boyayan, bakır nakışlayan ustalar çalışır.



| Alışveriş Listesi |

Telkari

Bir tür gümüş işlemeciliği olan telkari Mardin ve Midyat'a özgü bir el sanatıdır. Gümüş eritilerek kalıplara dökülür, belli bir incelik kazanması için haddeden geçirilir. İnceltilmiş gümüş tellere şekil verilir ve bu şekiller kaynatılarak istenilen modeller ortaya çıkartılır. Belli parlatma aşamalarından geçtikten sonra satışa hazırdır. Bugün çoğu Süryani ustalar tarafından yapılmış telkari takı modelleri çarşılardaki gümüşçülerde satılmaktadır.



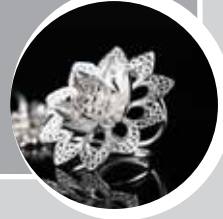
Şahmaran

Mardin'in sembolleri arasında olan şahmaranın evlere bolluk, bereket ve şans getirdiğine, ayrıca nazardan da koruduğuna inanılır. Şehre gelince şahmaran almadan dönmek olmaz. Revaklı Çarşı'da güzel örnekleri bulunur. Baskı yöntemiyle yapılanları da vardır ama esas kıymetli olanları geleneksel camaltı boyama tekniğiyle üretilen şahmaran levhalarıdır. Alırken bu noktaya dikkat edilmelidir.



Gümüş takı

Mardin'de çok sayıda gümüşçü dükkanı vardır. Bu dükkanlarda taşlı ya da taşsız orijinal gümüş takı çeşitleri bulmak mümkündür.



Sabun

Mardin'de sabuncu dükkanlarının sayısı artmaktadır. Sabunlar bazı yerlerde en basit görünümüyle satılırken şık ambalajlanmış örneklerine de rastlanır. Her derde deva olduğu söylenen sabun çeşitlerini dükkan sahipleri ziyaretçilere tanıtır. Bunların içinde en ünlüsü Mardin'de yetişen ve bir tür yabani fıstık olan "bıttım" yağından yapılanıdır. Bıttım sabunu yayıf saçları güçlendirici özelliğe sahiptir.



| Alışveriş Listesi |

Bakır eşya

Bakırcılık geçmişten günümüze kadar varlığını korumuştur. Şimdilerde daha çok hediyelik eşyalar üretilmektedir. Çarşılarıdaki dükkanlarda bakırdan yapılmış kahve fincanları, cezveler, şahmaran işlemeli tepsiler, ayran kaseleri, şekerlikler ve çanlar gibi çok çeşitli eşyalar bulabilirsiniz.

**Mardin kahvesi**

Mardin'de gittiğiniz her yerde bir kahve söyleyin; Türk kahvesinin bile alıştığınızdan farklı bir tadı olduğunu göreceksiniz. Mardin ve yöresinde gerek Türk kahvesi, gerekse yörenin "mirra" adlı kahvesi kakule, menengiç, çörekotu, tarçın gibi baharatların eklendiği karışımlarla yapılıyor. Kuruyemişçilerde bu kahvenin tadına bakarak satın alabilirsiniz.

**Kuruyemiş**

Çarşıda şaşırtıcı sayıda kuruyemişçi olmasının sebebi Mardin'de yöreye özgü kuruyemiş çeşitlerinin varlığıdır. Bunların en önemlileri, çeşitli baharatlarla tatlandırılmış badem şekerleri ile envai çeşit leblebidir. Mavi badem şekeri alırken bayatladığında şekerin beyazlaştığı hatırdı tutulmalıdır.

**Çörek**

Mardin yöresine ait olan ve içine tarçın gibi baharatlar katılarak farklı bir lezzet kazanan çörekler fırınlarda satılır.



| Alışveriş Listesi |

Cevizli sucuk

İp üzerine dizilmiş cevizlerin üzüm suyu karışımına batırılıp kurutulmasıyla elde edilen cevizli sucuk sonbahar aylarında üzümlerin ve cevizlerin yetişmesinden sonra yapılır. Türkiye'nin hemen her yerinde bulunsa da buradaki cevizli sucuğu özel kılan yerel ve doğal mahsulden üretilmesidir.

**Peksimet**

Ekmek hamurundan yapılan peksimet, 2 ay süre ile saklanabilen, tadı değişmeyen kuru ekmektir. Genellikle sabahları çay ile birlikte yenir. Mardinlilerin vazgeçilmez yiyeceğidir.

**Pekmez**

Mardin'de yetişen beyaz üzüm çeşitlerinden üretilmektedir.

**Sumak**

Mardin Mutfağı'ndan salata, zeytinyağlı ve etli dolmalarda ekşi tat vermesi için yoğun biçimde kullanılan sumak yörede yetişmektedir. Baharatçılarda satın alabilirsiniz.





Kültür mozayiđi

Mardin binlerce yıl öncesinden szlp gelen bir kültürel mirasa sahiptir. Farklı din ve dillere sahip olan Mardinliler birlikte, içiçe yaşamayı bilmişler, adetler ve gelenekler de aynı şekilde içiçe geçmiş, birbirini etkilemiştir.





I El sanatları ve zanaatlar

Kentin mimari dokusuna damgasını vuran taş işçiliği, kuyumculuk ve Mardinli ve Midyatlı ustaların elinden çıkma gümüş işçiliği olan telkari yörenin en tanınmış el sanatlarıdır. Yapımı tahta kalıplarla kök boya kullanarak yapılan basmacılık Mardin kültürünün önemli bir parçasıdır.

Mardin'in tarihi sokakları dar olduğu için taşımada katır ve eşek kullanılır. Bu da eski bir zanaat olan semerciliğin sürdürülmesini sağlamıştır.

Şehirde kimi tek tük de olsa ahşap işçiliği, testicilik, demircilik, bakırcılık, kalaycılık, sabunculuk, keçecilik, dericilik, kakmacılık, boyacılık ve dokumacılık gibi el sanatları ve zanaatları hâlâ yaşamaktadır.



I Müzik

Mardin yöresinde yaşayan ve "Mıtırbl" denilen müzisyenler üç telli, yaylı bir müzik aleti olan kemañçe çalarlar. Mıtırblar kendi dilleri olan farklı bir halktır. Mardin müziğinin ve sözlü edebiyatının bu ustaları yörenin öykülerini sanatları vasıtasıyla gelecek kuşaklara aktarırlar. Babadan oğula geçen bu sanatı icra eden mıtırblar, doğaçlamada ustadırlar. Mardin'de yapılan düğünlerde, eğlencelerde mıtırblar her zaman yerlerini alırlar.



I Ortak gelenekler

Mardin'de asırlardır birlikte yaşayan Müslüman, Hristiyan ve Yahudiler arasında birçok adet, küçük farklılıklar gösterse de aynıdır. Hayatın doğum, ölüm, evlenme gibi önemli olaylarında, farklı din ve mezheplerin özel dini bayramlarında topluluklar arasında dayanışma ve saygı vardır. Herhangi bir hanede keder günü olduğunda komşular acılı eve yemek taşırlar. Taziye günlerinde, 3 gün boyunca dua okunur ve acıyı paylaşmak maksadıyla mirra dağıtılır. Bayram günlerinde Müslümanlar da Hristiyanlar da mahlepli çörek yapar ve birbirlerinin hayırlı gününü kutlarlar. Yine Şeker ve Kurban bayramlarında da Hristiyan ve Müslümanlar beraber kutlama yaparlar. Hıdırllez şenlikleri bütün Türkiye'de olduğu gibi Mardin'de yapılır. Ancak bunun yanında Mardin'e özgü olan "His İt Mereni" (Meri'nin yani tabiatın uyanışı) şenlikleri de düzenlenir.



GEREKLİ BİLGİLER

ÖNEMLİ TELEFONLAR

Valilik : 0482 212 10 06

İl kültür ve Turizm Müdürlüğü : 0482 212 37 76

Mardin Büyükşehir Belediyesi : 0482 212 10 49

Artuklu Belediyesi : 0482 212 10 49

Mardin Müzesi : 0482 212 16 64

Sakıp Sabancı Şehir Müzesi : 0482 212 93 96

Mardin Devlet Hastanesi : 0482 212 10 48

Havaalanı : 0482 313 34 00

Ambulans : 112

İtfaiye : 110

Polis : 155

Jandarma : 156

